

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

СУМИ

*Є місто слави і звитяг,
Козацьке місто України.
Як світле небо його стяг
Над куполами гордо лине.
М.Гриценко.*

Панорама міста Суми.

Суми - місто обласного підпорядкування в північно-східній частині України, на Слобожанщині. Адміністративний центр Сумської області. Місто лежить на берегах ріки Псел при впадінні до неї річки Сумки. Населення міста становить 268 тисяч осіб. Площа - 145 квадратних кілометри. Поділяється на 2 міські райони: Ковпаківський та Зарічний.

Цікава історія не так древнього, як відомого міста. Українські козаки 1651 року під проводом Богдана Хмельницького зазнали поразки у битві під Берестечком, після чого Богдан Хмельницький дав указ людям переселятися з правобережжя на Полтавщи-

ну і на прикордонні землі з Росією. Землі, практично, були не заселені.

Після цього на території сучасної Слобожанщини з'явилася велика кількість нових поселень: Суми, Харків, Тростянець, Лебедин та багато інших. Це відбувалося протягом 1651-1660 років.

25 липня 1655 року царським указом у Сумах було дозволено поселитися 100 родинам селян і козаків-переселенців з містечка Ставища на Київщині. За однією з версій Гарасим Кондратьєв прийшов у Суми разом з цією групою людей. Деякі історики вважають саме цю дату часом заснування Сум. У 1652 році поселення мало назву «Сумина слобода».

1 липня 1656 року було ухвалено рішення про перетворення Суминої слободи в місто Сумин.

Протягом 1650-1660-х років буква «н» поступово зникла, і місто отримало сучасну назву - Суми. Існує декілька версій етимології назви міста: найпоширеніша - що назва Сум походить від топонімів - назв річок Сума (тепер Сумка) і Сумка (тепер Стрілка).

Інша легенда розповідає, що на березі, чи то у річці Сумка перші поселенці знайшли 3 мисливські сумки з золотими монетами. З окремих джерел можна довідатися, що назва міста походить від дієслова «сумувати», мовляв, переселенці сумували за рідними землями.

У 1656-1658 роках здійснено будівництво фортеці. Керував ним московський воєвода Кирило Юрійович Арсенєв, разом з ним до Сум прибуло 52 людей, які мали організувати зведення фортеці. Метою будівництва фортеці був захист Слобідської України від набігів татар.

Стіни фортеці було споруджено з дубових колод, під фортецею викопано підземний хід до води (до річки Псел), за допомогою якого у майбутньому під час облог місто забезпечувалося питною водою. Було насипано на-

Сумська Альтанка

вколо фортеці вал і викопано глибокий рів. Оборонні споруди доповнювалися природними: річки Псел, Сума і Сумка з трьох боків опоясували місто. З півдня підступи до Сум захищав зроблений в 1658 році перекоп між Пслом і Сумкою (тепер Стрілка).

У 1658 році Суми офіційно стали центром Слобідського козацького полку. Очоловав полк Гарасим Кондратьєв.

Завдяки вигідному торговельному шляху, що йшов через Путивль на Москву, Суми швидко зростали.

У 1702 році завершується будівництво Воскресенської церкви - у теперішній час найстарішої споруди Сум, що збереглася.

За переписом населення 1732 року у Сумському полку мешкало 42931 людей чоловічої статі. З них - 3 695 козаків, 13 918 підпомічників і 18476 підданих.

Після скасування Слобідської автономії, у 1765-1780 роках, Суми були центром Сумської провінції Слобідсько-Української губернії. У 1780 році Суми стали повітовим містом до 1923 року. У 1835 р. увійшли до складу Харківської губернії.

Розвиток Сум припадає на другу половину ХІХ - початок ХХ століття - завдяки зростанню цукрової промисловості, Суми стали одним з її осередків в Україні. Розвивалося машинобудування, металообробна та текстильна галузі, торгівля (відомі ярмарки - 3 рази на рік).

В 1877 році в Сумах було 153 будинки кам'яної та цегляної кладки, 1832 дерев'яних. Населення міста становило 15 534 чоловік.

1923-1930 роки - Суми були округовим містом, з 1939 року - обласним. Друга половина 1940-х - 1950-ті роки в історії Сум, як і всієї країни, були роками відбудови.

1970-ті стали роками перетворення міста на потужний промисловий і культурний центр. Місто зростало й оновлювалося. Своєю архітектурою Суми відрізняються від інших обласних центрів України. У кінці 80-х років ХХ століття добре була відома продукція таких велетнів промислового виробництва, зокрема, виробничих об'єднань СМНВО ім. Фрунзе, «Хімпром», заводів: «Центроліт», «Електрон», «Насосенергомаш», «Сумізалізобетон» та інших.

Здобуття Україною Незалежності позначилося на всіх сферах життя міста. Проведена велика робота по реставрації центральної частини Сум. Прикрашається місто й новобудовами, серед

яких найвизначнішими є: Українська Академія банківської справи, стадіон «Ювілейний» та Легкоатлетичний манеж, що відповідають усім світовим стандартам та ряд інших споруд.

У ті часи, коли я почав працювати у системі соціального забезпечення на початку 1990 року, союзного міністерства соціального забезпечення не було. А був Державний комітет по праці і соціальних питаннях. В Україні, як і в кожній союзній республіці, діяло Міністерство соціального забезпечення УРСР. В областях були відділи соціального забезпечення облвиконкомів.

6 квітня 1990 року відбулася Перша сесія XXI скликання Сумської обласної Ради депутатів трудящих. Я був призначений завідувачем відділом соціального забезпечення облвиконкому по переводу, з позачерговим наданням житла. Так офіційно було записано в рішенні сесії.

Після сесії поїхав на Ромни. Потрібно було вирішувати питання про проведення пленуму райкому партії. Я міг приступити до нової роботи лише після звільнення мене з посади першого секретаря міськкому партії. Кандидатура на моє місце ще не була погоджена в ЦК. Все відбулося несподівано і без попереднього погодження. Спонтанно.

Окрім вирішення організаційних питань, потрібно було оформити документи на передання квартири для постановки на квартирний облік в Сумах. Водій, з яким я працював всі ці майже десять років, - Іван Якович Козаченко просив, щоб його влаштувати на роботу шофером на «Швидку допомогу». На цю тему у нас була не раз розмова раніше. Він говорив, якщо я піду з міськкому, то він працювати там ні за яких умов не буде. А розмови ходили різні, звичайно, були підстави. Я був у резерві обкому партії на посаду керівника обласного підрозділу. При всій секретності того, було багатьом відомо. Настрій був надто поганий. Роботи було багато, але вже не лежали ні душа, ні руки до роботи. Була думка, чи не поспішив з прийняттям такого відповідального рішення.

Але внутрішнє відчуття говорило, що не зможу працювати з тією віддачею, з якою працював раніше. Таке моє було глибоке переконання.

Пройшов пленум міськкому. Обрали першим Володимира Івановича Левченка. Вранці 13 квітня 1990 року я виїхав службовим автомобілем міськкому партії до Сум.

Бондаренко А.Д.

Я залишався на посаді голови Роменської районної ради депутатів трудящих. Можна було залишатися і працювати. Вже працюючи в Сумах, проводив сесії районної Ради і підписував документи. Займав дві керівні посади, правда недовго.

Голова облвиконкому Анатолій Дмитрович Бондаренко був на місці. Людина ділова, спокійна, досвідчений керівник. Ми були давно знайомі, ще з часів, коли я працював головою Липоводолинського райвиконкому. Розмова була короткою. Анатолій Дмитрович розумів мій настрій, дав розпорядження своєму заступникові Анатолію Федоровичу Лаврику представити мене колективу відділу. Приміщення відділу розміщалося недалеко, і ми добралися пішки. На нас чекав колишній завідуючий відділом Петро Онисимович Коник, який вийшов на пенсію. З Коником я був добре знайомий, немало років працювали на партійній роботі. Він - в Путивлі і Охтирці, я - в Липовій Долині і Ромнах. До партійної роботи він працював першим секретарем обкому комсомолу. Коник був головою ревкомісії Обкому партії. Часто приїздив до району, як представник Обкому партії, і його показна доброта і зайва надмірність, бажання показати свою обізнаність, далекоглядність, коли він замислувато розмовляв, викликала в мене незадоволення, і я цього не приховував. Він знав цю мою прямоту.

Зайшли до приміщення відділу, який розміщався на другому поверсі одного зі старих приміщень сумсь-

Коник П.О.

кого купця. До цього я ніколи там не був. Не було ще потреби, тим більше, і гадки, що доведеться обіймати таку посаду. Про це ніколи не думав.

Приміщення мене вразило своєю невідповідністю для такої установи. Розміщалися робочі кабінети на другому поверсі і підійматися літнім людям крутими східцями було важко, я зрозумів і відчув, коли піднялися з Лавриком на другий поверх. Не хотілося вірити, що в такому стані може бути відділ, який обслуговує пенсіонерів, заслужених людей, за кілька сот метрів від облвиконкому, на центральній вулиці міста. Зайшли до кабінету, привіталися.

Відчувалося, що господар не дуже задоволений нашою появою, прийняв і розмовляв холодно, офіційно, давав зрозуміти, що потрібно менше гаяти часу, приступати до справи. Обстановка для мене була неприємною, розмови відвертої, товариської не відбулося, скоріше, вона була формальною, офіційною.

До кабінету завідуючого запросили небагаточисельний колектив працівників відділу. Лаврик коротко проінформував про рішення сесії. Подякував Коника за роботу, побажав всього, як годиться в таких випадках, і надав мені слово, представивши заввідділом.

Автор у робочому кабінеті.

Я сказав, що говорити сьогодні про роботу не будемо, ознайомлюся зі станом справ і намітимо план дій. Сподіваюсь на порозуміння і підтримку. Відчував себе спокійно, не хвилювався. Багаторічний досвід спілкування в колективах давав про себе знати. Присутні мовчали, запитань ніхто не задав.

Це також не додало мені позитивних емоцій, а - навпаки. Спеціалісти залишили кабінет. Приступив до ознайомлення з документами, що були в теках, викладених на робочому столі. Переглянув всі. Підписали акт, раніше підготовлений, про передачу у прийом, Прийняв секретні документи по цивільній оборо-

ні, печатки, зробивши їх відбитки на аркушах паперу, закрив все у сейфі. Провів Лаврика і Коника до виходу. Розпрощалися, і я повернувся до свого нового робочого кабінету.

В коридорі було тихо і пусто. Зайшов до кабінету, присів за робочим столом. На мить мене опанувало відчуття самотності. Нова, зовсім незнайома робота. Щонайменшого досвіду, тим більше, знань з питань роботи системи немає. Усвідомлював, що робота у виконавчій владі. Дещо вища заробітна плата - 580 карбованців, ніж була у секретаря міськкому, і зовсім інші умови роботи. За своєю ініціативою спустився з високої керівної і спрямовуючої партійної роботи - у відділ обласної виконавчої влади. За декілька хвилин переосмислив все, що відбулося сьогодні.

Ні Коник, ні Лаврик, ні той же Бондаренко не запитали, де буду проживати. І дійсно, де? Я не задумувався над цим до сьогоднішнього дня, вірніше, до цих хвилин. Сподівався, що в таких випадках, як було до цього часу, - все завжди продумано і вирішувалося. Тут потрібно віддати справедливість колишній владі, та і тій системі. Про кадри різних рівнів думали. Від вчителя, лікаря, будь-якого спеціаліста, що приходив на роботу після навчального закладу, чи то по переводу, до керівника колективу. Питання житла завжди вирішувалося, було узаконено державою. Була впевненість. Підтримка.

Проте, останнім часом стали помітно мінялися традиції, мінялось ставлення не тільки до кадрів. Все змінювалося. Змінювалося на гірше. Настав час, коли окремі керівники вже переставали думати і турбуватися про долю інших. Посидівши кілька хвилин у роздумах, набрав номер робочого телефону, котрий пам'ятав, - Володимира Васильовича Панченка - директора Сумської взуттєвої фабрики.

На моє щастя, він був у робочому кабінеті і відповів на мій дзвінок. З посади голови Роменського міськвиконому директором фабрики він прийшов десь більше місяця. Після виборів, коли мене не обрали до Верховної Ради, він заявив:

- З такими людьми я працювати не буду і не хочу. Відпустіть. Я написав заяву в облвиконком. І пішли вони...

Він тоді говорив відверто, дещо збуджено, приміняючи не-тактовні слова. Мої намагання його заспокоїти, перевести розмову на іншу тему, позитивного результату не дали. І через кілька днів, після неодноразової розмови, погодився його відпустити. Розумів, що коли він надумав, вирішив так поступити, розраховати його марне. Так, при ініціативі і підтримці Анатолія Олександровича Спіфанова, котрий працював головою Сумського міськвиконкому і моєї згоди - Панченко став директором Сумської взуттєвої фабрики.

Повідомив Володимира Васильовича, що приступив до нової роботи. Він поздоровив мене, побажав успіхів і запропонував відзначити.

- Відмітити немає проблем, та виникла проблема, де ночувати, - сказав я Панченкові.

Володимир Васильович пообіцяв, що негайно приїде до мене і вирішить питання житла. Незадовго він приїхав і після нетривалої розмови ми відправилися в гуртожиток - малосімейку для працівників взуттєвої фабрики. Панченко тимчасово там проживав у двохкімнатній квартирі.

Сім'я його була в Ромнах. Для мене, на всяк випадок, як він висловився, притримав однокімнатну, був впевнений, що пригодиться. Квартири були поруч, мали спільний коридор, обладнані, на перший випадок, необхідним для проживання. Цю подію ми відзначили і прилили, як мовиться, добре. Була причина і був для цього відповідний настрій.

Я назавжди йому залишився вдячний за його вчинок, як людини, товариша і друга. Вічна йому пам'ять. Майже рік я проживав там, вирішуючи питання про отримання квартири позачергово, як було відзначено у рішенні сесії обласної ради. Мінялася на очах обстановка, керівники області втрачали повноту влади, народ бурлив. Мітинги, прояви незадоволення. Неспокійні, напружені перші дні на роботі.

Колектив, заступники трималися від мене на відстані. Вперше в житті, за великий проміжок часу роботи на різних посадах, я опинився в колективі, роботу якого не знав, окрім загального керівництва. Але у системі соціального забезпечення у ті часи цього було мало. Вже з другого дня роботи

брав довідники з призначення пенсій, надання пілг та інші й довго ночами сидів і вивчав. Не святі горшки ліплять, - не раз говорив про себе, щоб заспокоїтися. Я уважно вичитував усю кореспонденцію, що надходила, особливо листи. Накладав резолюції, детально розписуючи, що, кому і коли зробити, з обов'язковою інформацією про виконання. Входив в курс справ. Колектив зникав до мене, - я - до колективу.

І вже пізніше, коли був зроблений ремонт приміщення, який не робився десятки років, закуплені нові сучасні меблі, придбана нова оргтехніка, обладнані більш-менш робочі місця спеціалістів, нехай і у старому, тісному і чи не найгіршому невеликому приміщенні, на відміну від тих, в яких розміщалися інші відділи і окремі управління облвиконкому, мені розповіли, що, коли мене призначили на посаду, ходили різні слухи. Хто, що і з якою ціллю про це говорив, я не цікавився, тому, що помітив зовсім інше ставлення до мене і настроїв в колективі був діловий.

Про себе говорити важко, на всіх посадах був занадто вимогливий, інколи не стриманий, надмірно рішучий. Зіпсований, напевне, з молодих років владою - тому було всякого. Але поважали за справедливість. Зробив - отримуй, не зробив - теж отримуй - тільки на «горіхи». Щоб дати оцінку керівнику, потрібно побути на його місці. З боку видніше, а особливо, коли нічого не вмієш, не робив і не зробив сам. То був період, коли на суворій вимогливості до керівних кадрів, постійній увазі і перевірці наслідків роботи (в малому колективі, чи то у великому) трималося все.

Це - окрема, складна і наболіла тема для розмови. Тим більше, для людей мого покоління. Пам'ятає, що «Каждый мнит себя стратегом, видя бой со стороны». А особливо після бою, а тим більше, коли не брав там участі і чув про бій з розмов. Та ще і як совісті не дали батьки.

Не можу звинувачувати керівників області, шукати причини, але вони були винні у тому, що приміщення, в яких розміщалися відділи соціального забезпечення в переважній більшості районів і міст, були чи не найгіршими, в порівнянні з приміщеннями інших відділів.

Тут був присутній, як говорять, людський фактор. Окремі високопоставлені керівники не розуміли, що пенсіонери заслуговували на більшу увагу, тому, що вони створили все для того, щоб ті мали можливість бути керівниками. Пенсіонери заслуговували кращого ставлення.

В багатьох областях України, коли були ліквідовані райкоми і міськкоми партії, їх приміщення передали відділам соціального забезпечення, створили умови для якісного обслуговування пенсіонерів. Це було закономірно і розумно. Керівники облвиконкому, районів і міст в нашій області цього не зробили, хоча і знали, як роблять у інших областях. Кожен з них тільки й прагнув, щоб якомога швидше зайняти там місце для себе. Спеціалісти відділу були досвідчені, роботу свою знали і виконували сумлінно, старалися. Нагрузка на кожного працівника відділу була надвелика.

15 травня 1990 року була прийнята Постанова Верховної Ради СРСР «Про пенсійне забезпечення громадян» Закон мав багато змін і доповнень до раніше діючого. Також було визначено порядок введення в дію Закону.

Вже у жовтні я поїхав на місячні курси підвищення кваліфікації до Москви. На курсах були присутні завідувачі обласними відділами з різних республік Радянського Союзу. Читали лекції працівники міністерств, міністри, видатні вчені. Проводили практичні заняття фахівці на рівні заступників міністра, завідувачі відділами міністерства. Ті, хто готував і розробляв проекти законів і порядок їх введення. Потрібно сказати, що на багатьох курсах і навчаннях був за час моєї роботи, але на таких курсах, які були високофахові, я був вперше.

Повернувся з великим, свіжим і новим багажем знань. Провів з колективом декілька занять. Відчував себе впевненіше, як керівник відділу, правда, з малим досвідом роботи.

Курси в Москві були результативними, давали ґрунтовну практичну і теоретичну підготовку.

Після повернення з курсів, майже кожного дня виїздив до районів, перевіряв хід виконання доручень. З собою брав кількох спеціалістів і практикували комплексну перевірку, з одно-

часним виправленням і усуненням виявлених недоліків. Як говорили, без відриву від виробництва. Все це давало позитивні наслідки. Відчувалась користь від таких перевірок. Нагрузка була дуже велика.

Перед моїм приходом на посаду у відділі було скорочено більше десяти чоловік. Колектив у 24 особи вирішував те, що сьогодні вирішують три організації - Головне управління праці і соціального захисту (нині - Департамент соціального захисту населення облдержадміністрації), Головне управління пенсійного фонду України в Сумській області, Управління фонду захисту інвалідів,- де працівників у кожному з них більше, ніж було в одному, підреслю - одному Обласному відділі соціального забезпечення. І все вирішувалося. Вирішувалося питання соціального забезпечення, а вже пізніше перейшли на захист.

На 1 листопада 1990 року відповідальних працівників відділу соціального забезпечення Сумського облвиконкому було 24 особи.

Нижче подаю список їхніх прізвищ і посад.

Климов О.В. - завідуючий відділом.

Костюк Олександр Терентійович - заступник завідуючого.

Лапоног Микола Іванович - заступник завідуючого.

Луніна Євдокія Степанівна - головний бухгалтер.

Борсук Любов Іванівна - бухгалтер I категорії.

Макаренко Тетяна Миколаївна - бухгалтер II категорії.

Данилко Валентина Пилипівна - головний економіст.

Шевлюга Лариса Вікторівна - економіст I категорії планово-фінансової роботи.

Доценко Ірина Олександрівна - економіст II категорії сектору планово-фінансової роботи.

Шрамко Тетяна Петрівна - ведучий інспектор сектору пенсій і допомоги.

Скринник Тетяна Володимирівна - інспектор II категорії по персональних пенсіях.

Гонтаренко Людмила Іванівна - інспектор II категорії сектору пенсій і допомоги.

Співак Вікторія Василівна - інспектор II категорії сектору пенсій і допомоги.

Федорченко Марія Петрівна - головний інспектор сектору будинків-інтернатів.

Горбачова Катерина Денисівна - інспектор II категорії сектору будинків-інтернатів.

Андрієнко Клавдія Василівна - інспектор II категорії сектору будинків-інтернатів.

Шевченко Галина Дмитрівна - інженер I категорії по технагляду.

Степаненко Микола Павлович - агроном.

Волошина Неля Павлівна - інспектор II категорії по кадрах і спецроботі.

Кривицька Марія Василівна - інспектор II категорії по механізованому обліку.

Полуляшенко Валентина Олександрівна - інспектор I категорії сектору канцелярсько-господарського обслуговування.

Карпенко Катерина Яківна - інспектор II категорії сектору канцелярсько-господарського обслуговування (виконувала обов'язки касира).

Бойко Людмила Олексіївна - секретар-друкарка (приймальня).

Полієнко Любов Олексіївна - інспектор II категорії сектору канцелярсько-господарського обслуговування.

Жук Валентина - прибиральниця.

Запрягайло Олександр Пилипович - шофер.

Далі на фото - працівники відділу соціального забезпечення Сумського облвиконкому (після Управління соціального захисту населення Сумської облдержадміністрації, тепер - Департамент соціального захисту населення), з котрими працював у період 1990-1998 років. Майже за дев'ять років окремі вийшли на пенсію, окремі перейшли на іншу роботу, окремі - звільнилися, частина спеціалістів - нових, окремі працюють і по теперішній час, тобто, на період написання спогадів.

Пікіна В.Д.

Андрієнко К.В.

Федорченко М.П.

Горбачова К.Д.

Шрамко Т.П.

Костюк О.Т.

Луніна Є.С.

Ситник О.М.

Полуляшенко В.О.

Марченко Т.І.

Скринник Т.В.

Волошіна Н.П.

Шевлюга Л.В.

Карпенко К.Я.

Лапоног М.І.

Макаренко Т.М.

Ткаченко О.А.

Шелудько Т.О.

Лушпенко С.В.

Корж Л.О.

Шлик Н.М.

Недбай В.Ф.

Сасенко В.А.

Параходова С.Л.

Дунаева І.П.

Глушко Т.М.

Шевченко Г.Д.

Бойко Л.О.

Якимчук О.А.

Голодна Т.

Карпенко С.О.

Запргайло О.П.

Поліснко Л.О.

Жук В.Т.

Лизогуб Р.І.

Трофименко С.В.

Життя йшло, змінювалися і працівники в управлінні.

Лапоног М.І. був рекомендований заступником начальника обласного відділення пенсійного фонду. На його місце була призначена Пікіна Валентина Дмитрівна. Досвідчені, з багаторічним досвідом роботи, сумлінні і старанні: головний економіст Данилко Валентина Пилипівна і головний бухгалтер Луніна Євдокія Степанівна вийшли на пенсію. Данилко замінила Шевлюга Лариса Вікторівна, а Луніну - Ситник Ольга Миколаївна.

Бухгалтер Борсук Любов Іванівна перейшла працювати головним бухгалтером у приватну фірму. Макаренко Тетяна Миколаївна звільнилася за власним бажанням. Заробітна плата працівників бухгалтерії при тому навантаженні, яку вони мали, була низька, порівняно з колегами інших служб і управлінь, тому була плинність кадрів. Недовгий час працювали бухгалтерами: Пороскун Ганна Юрієвна, Марйоха Валентина Григорівна, Маслова Лариса Іванівна. Більш довше працювали Ткаченко Ольга Анатоліївна і Лушпенко Світлана Вікторівна.

У 1994 р. бухгалтером була призначена Шлик Надія Миколаївна, яка працювала до виходу на пенсію у 2014. Враховуючи обставини, що вимагали посиленого контролю за витрачанням коштів у будинках-інтернатах, територіальних центрах і відділеннях в управлінні була введена посада ревізора. У 1997 р. Рожкіна Ніна Антонівна була прийнята на посаду ревізора. Шевлюгу Л.В., коли перейшла працювати головним економістом у профспілкову структуру, замінила Глушко Тетяна Михайлівна, яка з 1993 р. працювала у відділі будинків-інтернатів. Економістами працювали Доценко Ірина Олександрівна, Корж Любов Олексіївна.

Гонтаренко Людмила Іванівна з відділу пенсій і допомог була рекомендована заступником начальника Ковпаківського районного управління міста Суми. Короткий проміжок часу у відділі

працювала Співак Вікторія Василівна, яка поступила на навчання у вуз. Шелудько Тетяна Олександрівна.

Замість Кривицької Марії Василівни, інспектора по механізованому обліку, прийшла працювати Майборода Любов Максимівна. З 1991р. певний час працювала Параходова Світлана Леонтіївна. Маленко Жанна Володимирівна - працювала інженером-програмістом з грудня 1993 року, а Пугач Геннадій Іванович - начальник відділу механізації - з лютого 1994 року. Служба набирала ваги, значення і відповідальності. Перед нею стрімко росли нові вимоги, тому доводилося підбирати кадри, обізнані з комп'ютерною технікою.

Інженер по технагляду Шевченко Галина Дмитрівна працювала у відділі з 1984 року, перейшла працювати на іншу роботу. Недовгий період обіймала цю посаду Котенко Ірина Василівна, її замінила Бабка Ніна Петрівна. Потім працювала Сапіцька Тетяна Анатоліївна, яку замінила Дунаєва Ірина Петрівна. Робота була складна у цієї категорії спеціалістів тим, що потрібно було виїздити постійно у відрядження. Посада агронома була скорочена, а його обов'язки були розподілені між працівниками відділу будинків-інтернатів.

У сектор будинків-інтернатів у 1991 році була прийнята на роботу інспектора другої категорії Якимчук Ольга Аркадіївна, яка відповідала за роботу терцентрів і відділень соціальної допомоги, після неї працювала Голодна Тетяна. З 1993 року Марченко Тетяна Іванівна спільно з Горбачовою Катериною Денисівною відповідали за забезпечення інвалідів транспортними засобами. Катерина Яківна Карпенко у 1996 році вийшла на пенсію, вона була найстарішим працівником відділу, працювала з 1963 року (в останній період роботи виконувала обов'язки касира). Волошина Неля Павлівна перейшла працювати на іншу роботу за власним бажанням. На посаду інспектора по кадрах і спецроботі була призначена Недбай Валентина Федорівна.

Полієнко Любов Олексіївна звільнена за скороченням посади інспектора канцелярсько-господарського сектору (завідувала господарством), а виконання її обов'язків розподілені. В основному їх виконувала Бойко Людмила Олексіївна, секретар-друкарка.

Змінювалися і техпрацівники (прибиральниці). Найдовше працювала Жук Валентина Тимофіївна - з 1983 року. Техпрацівником певний час працювала Лизогуб Раїса Іванівна. Я прошу вибачення, у тих, чий прізвища називаю, якщо допустив якусь помилку, пройшло багато вже часу.

На той час відділу соціального забезпечення були підпорядковані Лікарсько-трудова експертні комісії (ЛТЕК): Обласна і 9 - міжрайонних та спеціалізованих ЛТЕК. Вони проводили експертизу тривалої, або постійної втрати працездатності і вивчення стану здоров'я хворих. Працювали за територіальним принципом на базі лікувально-профілактичних установ, що знаходились у віданні органів соціального забезпечення та їм підпорядкованих.

Основні завдання ЛТЕК: встановлення ступеня втрати працездатності, причин і часу настання інвалідності, а також її групи. Визначали для інвалідів умови та види праці (трудова рекомендація), а також заходів, що сприяли відновленню їх працездатності - такі, як професійне навчання, перекваліфікація, відновлювальне лікування, протезування, забезпечення засобами пересування. Без трудової рекомендації лікарів-експертів керівники підприємств та установ не мали права надавати інвалідам роботу.

ЛТЕК виступали в ролі державного органу, що закріплював у встановленому законом порядку права працюючих на соціальну допомогу. До складу кожної комісії входило три лікарі (терапевт, невропатолог, хірург), представник відділу соціального забезпечення і представник профспілкової організації. Один з лікарів-експертів призначався головою. Для проведення лікарсько-трудова експертизи хворих на туберкульоз, психічні, онкологічні, серцево-судинні, очні захворювання і наслідки травм працювали спеціалізовані ЛТЕК. Рішення приймалося на основі колегіального обговорення даних медичного огляду хворого з урахуванням його професії та виробничої характеристики з місця роботи.

Жоден член ЛТЕК не мав права одноосібно здійснювати експертизу працездатності та виносити експертне рішення.

Мені доводилося, окрім того, що розглядалося щотижня у понеділок на оперативній нараді, у відділі питання роботи ЛТЕК, часто зустрічався з головлікарем обласної ЛТЕК Петром Микитовичем Грамою. Як би там не було, а скарги були. Багатьом думалося, що групу йому встановили невірною. Доводилося

розглядати, просити переглянути прийняте рішення повторно, вимагати, було всякого. Для мене ця ділянка роботи була нелегка. Кожна ЛТЕК обслуговувала кілька районів. І від того, хто там працював, залежало, ой, як багато. Лікарі, що очолювали ЛТЕК, були підібрані досвідчені, працювали відповідально.

Лікарсько-трудові експертні комісії очолювали:

Обласну - Грамма Петро Микитович;

Охтирську- Худобенко Леонід Юхимович;

Зарічну - Поречина Олена Яківна;

Ковпаківську - Холкіна Валентина Микитівна;

Конотопську - Ляшко Василь Терентійович;

Роменську - Лахно Ольга Андріївна;

Шосткинську - Харчук Сергій Володимирович;

Онко ЛТЕК - Цапуліна Тамара Василівна;

Туб. ЛТЕК - Шевченко Микола Анатолійович;

Психіатричну - Кононенко Євдокія Яківна;

З 1998 року ЛТЕК перейшли у підпорядкування системи охорони здоров'я.

Відділ здійснював фінансування Сумського протезно-ортопедичного цеху Полтавського протезно-ортопедичного об'єднання. Здійснював оперативне керівництво. Сумський цех був одним з найбільших в Україні. Побудований у 1977 році. У середині 90-х років там працювало більше сотні робітників різних спеціальностей галузі. Дільницю з 1982 року очолив молодий, енергійний, вже з певним досвідом спеціаліст Боженко Олександр Вікторович.

Виготовлення ортопедичного взуття і протезно-ортопедичних виробів Сумським протезним цехом характерне такими показниками: виготовляли ортопедичного взуття: у 1982 році - 60 пар в місяць і 650 пар на рік, а вже у 1998 році - відповідно 430 пар в місяць і 4700 пар в рік.

Протезних виробів у 1982 рік - 65 одиниць за місяць і 700 одиниць в рік, а у 1998 році - 150 одиниць за місяць (з них - 120 - за новітніми технологіями), 1550 одиниць в рік.

Протезний цех пошивав допологові бандажі: 500 тисяч штук у 1982 році і вже у 1993 році 700 тисяч штук на рік. Ці вироби, окрім України, закупували: Росія, Казахстан, Таджикистан, Білорусія і Закавказькі республіки. Але з 1993 року попит на них впав через відомі причини. Сумський протезно-ортопедичний

цех, як і Полтавський протезний завод - одні із перших на Україні почали виготовляти протези на Європейському рівні ще на початку 90-х років ХХ століття.

Забезпечення інвалідам доставки кімнатних і дорожніх колясок облвідділом було доручено цеху. Раніше, щоб отримати коляску інваліду, потрібно було їхати у Суми. У 1995 році вирішили доставляти коляски інвалідам за місцем проживання, за розробленими маршрутами і графіками, був придбаний для цього автотранспорт. За рік доставляли біля тисячі колясок. Подібного обслуговування в Україні не було.

У містах обласного підпорядкування і районах діяло 25 відділів соціального забезпечення, їх очолювали:

Охтирський міський відділ - Мегера Віктор Степанович;

Охтирський районний відділ - Бахтіяров Олександр Костянтинівич, *Оніщенко Володимир Васильович*;

Білопільський районний - Клещуків Володимир Олександрович, *Пугач Павло Іванович*;

Буринський районний - Мальцева Віра Дем'янівна, *Тимошенко Василь Іванович*;

Великописарівський районний - Корнієнко Віра Олексіївна;

Глухівський міський - Кошель Галина Миколаївна, *Бурмістрова Наталія Єгорівна*;

Глухівський районний - Кабанов Євген Михайлович;

Конотопський міський - Курочкіна Валентина Іванівна, *Бурін Микола Іннокентійович*;

Конотопський районний - Демидко Анатолій Іванович;

Краснопільський районний - Диченко Володимир Григорович, *Горіченко Олексій Петрович*;

Кролевецький районний - Грицай Едуард Максимович, *Каптан Григорій Федорович*;

Лебединський районний - Федорченко Іван Йосипович, *Хейлик Євгеній Маркович*, *Залужний Борис Миколайович*;

Липоводолинський районний - Бондаренко Людмила Миколаївна, *Петраш Микола Петрович*;

Недригайлівський районний - *Карпець Іван Іванович*;

Путивльський районний - *Гуков Валерій Тихонович*;

Роменський міський - Галенко Борис Іванович, *Литвиненко Іван Михайлович*;

Роменський районний - Молошна Раїса Іванівна;
Серединобудський районний - Капетинський Василь Іванович,
Науменко Єгор Єгорович;
Ковпаківський районний (Суми) - Наталіч Юрій Сергійович,
Багмет Олена Размиківна;
Зарічний районний Суми - Козенко Раїса Миколаївна, *Забара
Костянтин Дмитрович*;
Сумський районний - Кандиба Семен Григорович;
Тростянецький районний - Григорець Алла Григорівна, *Мар-
тиненко Михайло Олексійович*;
Шосткинський міський - Хомовненко Любов Павлівна;
Шосткинський районний - Рудень Микола Іванович, *Фостик
Іван Якович*;
Ямпільський районний - Одарченко Петро Федорович, *Савчен-
ко Михайло Миколайович*.

(Курсивом виділені прізвища завіддів, які були призначені на місце своїх попередників за період 1990-1998 років).

Міськрайвідділи забезпечували виплату пенсії 427-ми тисячам пенсіонерів. Перерахування коштів міськрайвідділам на виплату пенсій здійснювала бухгалтерія облвідділу на рахунок районних і міських відділів соціального забезпечення. Поняття «затримали, або не виплатили пенсію» в ті часи не було. Це з'явиться пізніше, і буде розцінюватися, як досягнення, коли скорочувалася заборгованість по виплаті пенсій і допомоги. І винних не було, немов так і треба. До всього звикаємося.

Міськрайвідділи забезпечували всі види обслуговування пенсіонерів, інвалідів, згідно з положенням.

Обслуговували майже 76 тисяч інвалідів, з них - більше 12 тисяч інвалідів Великої вітчизняної війни і порівняних до них.

Забезпечували інвалідів 100% до потреби спеціалізованим автомобільним транспортом. За рік отримували більше 500 автомобілів «Запорожець». Поступали автомобілі для вільного продажу інвалідам, які за висновками комісії не підлягали на безкоштовне забезпечення автотранспортом. В основному надходили «Москвичі», «Жигулі», рідко - УАЗ 469. У рік надходило більше 500 автомобілів. Продавалися за чергою, яка була при відділі. Забезпечувалася окрема категорія інвалідів мотоколясками. На кінець 1998 року кількість інвалідів власників автомобілів з ручним керуванням в області було 3300 чоловік.

Кімнатні і дорожні коляски видавалися за потребою, згідно з висновками комісії. Забезпечували пепсіонерів путівками для санаторно-курортного лікування. І всю цю складну роботу виконував один відділ. Встигали. Тому, що було все заздалегідь сплановане і виділялося відповідно до заявок і розрахунків. Для виконання такої великої і відповідальної роботи потрібно було підбирати, готувати і виховувати кадри.

Відділ кадрів був в одній особі - спеціаліста першої категорії. Окрім вище перерахованого, потрібно було спільно з керівниками районних і міських відділів здійснювати ремонти і будівництво. 25 приміщень районних і міських відділів. Потрібно було знати їхні потреби і умови роботи. Окремим допомагати через виконкоми.

В області діяло 14 будинків-інтернатів на 2200 місць, де працювало більше однієї тисячі працівників.

Очолювали будинки-інтернати директори:

Атинський - Литвинов Михайло Іванович;

Охтирський - Саєнко Олексій Панасович, *Писарєв Михайло Леонідович;*

Білопільський - Чечель Григорій Григорович, *Кандиба Микола Васильович;*

Будищанський - Ковальова Любов Олексіївна;

Конотопський - Доля Анатолій Володимирович;

Краснопільський - Анісімов Іван Сергійович, *Середа Михайло Михайлович;*

Кролевецький - Коропець Іван Миколайович;

Лебединський - Тіщенко Ілля Йосипович;

Свіський - Докалов Іван Андрійович, *Левинюков Володимир Іванович;*

Синівський - Храпач Віктор Михайлович;

Смілівський - Корсун Володимир Олексійович;

Соснівський - Харченко Віктор Петрович;

Сумський - Степаненко Геннадій Вікторович, *Шевелєв Геннадій Вікторович;*

Хмельівський - Рибалко Олексій Григорович.

(Курсивом виділені прізвища директорів, які були призначені на місце своїх попередників у період 1995-1998 роки).

Сумський пансіонат ветеранів війни і праці.

Будинки-інтернати мали житлові приміщення, з усіма господарськими і підсобними будівлями та комунікаціями. Це - котельні, водопостачання і водовідведення, складські приміщення, гаражі, автотранспорт, трактори. У кожному будинку-інтернаті було своє підсобне господарство, земля, корови, свині, птиця, техніка, майстерні. Будинки-інтернати в області практично забезпечували потребу бажаючих там проживати. Вони в основному були побудовані у 70-80 роках. У 90-х роках проведена велика робота директорами по реконструкції, опаленню, водопостачанню, водовідведенню, перекриттю приміщень, добудові. Приділили увагу упорядкуванню дворів. Проклали тротуари і заасфальтували території. Квіти стали невід'ємною частиною благоустрою кожного будинку-інтернату. Велику увагу звернули на обладнання їдалень, медичних пунктів, палат, клубів. Створили зручні, привабливі зони відпочинку. Появилися перші фонтани у зонах відпочинку. Ініціатором у цьому було керівництво Лебединського закладу. Багато зроблено по благоустрою, естетичному оформленню територій і приміщень у Будищанському, Конопотському, Сумському, Охтирському, Білопільському, Свіському, Синівському, власне, в усі будинках-інтернатах. Весною 1991 року працівники обласного управління спільно з

працівниками Сумського пансіонату посадили сквер, який тепер виглядає міні-парком.

Особлива увага приділялася працівниками облвідділу роботі з кадрами, що працювали у будинках-інтернатах. Постійно проводили їх навчання, надавали практичну допомогу на місцях, перевіряли, підбирали, назначали і звільняли. Заохочували і нагороджували. Для навчання запрошували, приміром, по приготуванню блюд у їдальнях будинків-інтернатів провідних дієтологів міста Суми. Працівники кухонь були майстрами своєї справи і досвід передавали колегам охоче. Проводили серед колективів будинків-інтернатів змагання по благоустрою території, обладнанню їдалень і кухонь, на кращого кухаря, на кращу художню самодіяльність, на краще підсобне господарство. Підсобні господарства практично забезпечували м'ясомолочною і овочевою продукцією потреби підопічних. Робили об'їзди будинків-інтернатів, підсобних господарств спільно з директорами, відповідальними за підсобне господарство, лікарями, кухарями.

На території подвір'я Лебединського будинку-інтернату.

Вигляд житлових приміщень будинків-інтернатів усередині 90-х років

Хмельівський

Атинський

Лебединський

Кролевецький

Будищанський

Свіський

Проте, життя, обставини, наявність людей похилого віку, які потребували уваги по догляду і особливо одинокі, вимагало прийняття невідкладних заходів. Правди не приховаєш. Мешканці села, навіть при скрутних умовах, одинокі, м'яко кажучи, не проявляли особливого бажання йти у будинок-інтернат, на повне державне забезпечення, залишати свою оселю, сусідів, своє село. Вони мали на це свої погляди. І, звичайно, вони були не безпідставними.

У кінці 80-х і на початку 90-х років приймається ряд постанов про запровадження нових форм надання допомоги непрацездатним громадянам.

Якщо заглянути у минуле, і ознайомитися з Постановою уряду від 21 червня 1988 року №166 «Про додаткові заходи щодо поліпшення умов життя вереранів війни і праці», то все стане зрозуміло, адже саме в цьому документі відверто відзначалося, що піклування про ветеранів праці, інвалідів і одиноких для багатьох державних органів і профспілкових організацій не стало справою першочергової соціальної ваги.

Міністерства і відомства, виконкоми місцевих Рад народних депутатів, керівники підприємств і організацій слабо використовують широкі можливості для поліпшення умов життя ветеранів війни і праці, нерідко проявляють бездушність і неувагу до їх потреб, не повністю реалізують прийняті за останні роки постанови партії, уряду, профспілок. Всі розуміли, що організаційну роботу у цьому питанні потрібно покращувати. Життя і обставини цього вимагали. Наказом Міністерства соціального забезпечення УРСР від 15 травня 1991 р. №60. Уперше було затверджене «Типове положення про територіальний центр обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян і відділення соціальної допомоги вдома системи соціального забезпечення Української РСР». Територіальний центр розглядався як державна установа, що надавала побутову і медико-соціальну допомогу одиноким непрацездатним громадянам в умовах стаціонарного, тимчасового, денного перебування і вдома.

До складу територіального центру могли входити (не менше двох) такі форми обслуговування: відділення соціальної допомоги вдома, відділення денного перебування, лікувально-оздоровчі комплекси та реабілітаційні відділення, стаціонари або стаціонарні відділення для постійного чи тимчасового перебування одиноких непрацездатних громадян, лікувально-виробничі майстерні, спеціальні цехи, дільниці промислових підприємств, сільські підсобні господарства для залучення до потужної праці пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян, дієтичні їдальні та ін., що діють на основі госпрозрахунку, оренди, тощо, відповідно до чинного законодавства, клуби пенсіонерів та ветеранів, інші форми обслуговування.

Після здобуття Україною незалежності і перехід держави до ринкових відносин помітно зменшився рівень життя багатьох верств населення. Це зумовило здійснити перехід до нових прин-

ципів діяльності в соціальній сфері. Відбувся перехід від «соціального забезпечення» до «соціального захисту». Спрямовувалася робота по наданню допомоги непрацездатним, особливо інвалідам і самотнім громадянам. Створювалися відділення соціальної допомоги у сільських радах, районах, містах. Кількість пенсіонерів збільшувалася. Збільшувалася кількість і тих, хто потребував сторонньої допомоги вдома, як в обслуговуванні, так і наданні допомоги по господарству, придбанню продуктів, медикаментів та іншого необхідного. А на селі без нього неможливо.

Для того, щоб зрозуміти, яка робота була проведена системою соціального забезпечення і захисту в області при дійовій підтримці органів влади на місцях, при створенні терцентрів і відділень, наведу приклад. Відділення соціальної допомоги працювали у всіх районах. Де краще, де гірше, обслуговували також різну кількість людей. Відділення набирали силу і було зрозуміло, що вони вже не задовольняють тих назрілих проблем по обслуговуванню пенсіонерів і особливо інвалідів і самотніх людей, які потребували сторонньої допомоги. Назріло питання створювати територіальні центри соціального обслуговування пенсіонерів та самотніх непрацездатних громадян.

Відвідав відділення у добре мені знайомому Липоводолинському районі. Привернуло увагу недобудоване двоповерхове приміщення, яке раніше планувалося для побутового комбінату. Вирішили спільно з керівництвом району використати недобудоване приміщення і відкрити там територіальний центр. Очолити цю нелегку роботу погодилася Віра Іванівна Дворник. Людина слова і діла, будівельник з досвідом. Я знав її впродовж багатьох років і був переконаний, що тільки вона зможе забезпечити цей участок, поєднуючи при вирішенні багато різнопланових питань, створюючи нову структуру. Віра Іванівна зуміла залучити працівників відділення соціальної допомоги із сіл району та служб райцентру.

У Липоводолинському районі терцентр був створений, і у серпні 1992 року відкритий. Перший в області, який і став орієнтиром для решти районів.

Через певний час у терцентрі працювало більше восьмидесяти осіб, з них - у відділенні соціальної допомоги майже шістьдесят працівників, які обслуговували більше 600 чоловік.

Фінансові справи вирішувала бухгалтерія терцентру. У швейному і закрійний цеху працювало 10 майстрів. Це була гордість терцентру. Вони робили пошив не тільки пенсіонерам, а й обслуговували всіх бажаючих. Шили костюми для жінок і чоловіків такої якості, що могли заздрити майстри відомих ательє. Працювали в'язальний цех, майстри з ремонту телевізорів і годинників, перукарня, фотографія, магазин, медпункт, ритуальний цех. У розпорядженні терцентру було три автомобілі. Придбали і установили обладнання для прання білизни і для сухої хімчистки.(побутове обслуговування населення у районі практично не працювало. Окремі функції на себе перебрав терцентр). Були Клуб ветеранів і Клуб за інтересами.

Приміщення Липоводолінського районного територіального центру по обслуговуванню інвалідів, пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян.

У центрі - Віра Іванівна Дворник разом з працівниками розглядають спецформу, яку виготовив швейний цех для працівників терцентру.

У швейному цеху територіального центру.

У кімнаті відпочинку зустрілися подруги.

Самодіяльний хор смт Л.Долина, який був створений і працював при райтерцентрі.

Кімнати відпочинку.

Територіальний центр був взірцем організації роботи по створенню умов для обслуговування пенсіонерів не тільки в організаційному плані, а й носієм культури обслуговування у районному центрі, у селищі. Він був прикладом для багатьох служб району і дійсно центром обслуговування, допомоги, підтримки, спілкування і відпочинку пенсіонерів.

Аналогічна робота велася у територіальних центрах Путивля, Зарічному міста Суми, Білопільському, Конотопському, Роменському та решти районів і міст, які запроваджували кращі форми роботи по обслуговуванню пенсіонерів.

Наказом Міністерства соціального захисту населення України за №44 від 1 квітня 1997 року було затверджено нові «Типові положення (взірцеві) про територіальний центр соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян і про відділення соціальної допомоги вдома».

Територіальний центр приймав на обслуговування пенсіонерів, інвалідів I і II групи, незалежно від віку, одиноких непрацездатних громадян та інших соціально-незахищених громадян, які потребували соціально-побутової та медико-соціальної допомоги. Здійснювалося це на підставі картки медичного огляду, акту обстеження матеріально-побутових умов проживання та особистої заяви.

До числа одиноких непрацездатних громадян відносилися громадяни, в тому числі - подружжя, які не мали працездатних родичів, зобов'язаних за законом їх утримувати.

Зі своїми позитивними і негативними наслідками в роботі територіальні центри і відділення проводили немалу роботу. Вже під кінець 1998 року в області діяло 26 міських і районних територіальних центрів і відділень, які обслуговували більше 17 тисяч осіб.

Їх очолювали у районах і містах:

Охтирський - Бахтіяров Олександр Костянтинівич;
Білопільський - Ракітіна Світлана Миколаївна;
Буринський - Ситник Ганна Савельївна;
Великописарівський - Скрипник Ганна Володимирівна;
Глухівський - Сидоренко Віра Петрівна;
Конотопський - Петруша Ніна Миколаївна;
Краснопільський - Корчак Раїса Семенівна;
Кролевецький - Мандрика Ірина Андріївна;

Лебединський - Любивий Сергій Дмитрович;
Липоводолинський - Дворник Віра Іванівна;
Недригайлівський - Чумаченко Катерина Іванівна;
Путівльський - Хандуріна Катерина Павлівна;
Роменський - Одягайло Федір Савович;
Серединобудський - Яцура Ніна Миколаївна;
Сумський - Трет'як Любов Романівна;
Тростянецький - Медведь Тамара Михайлівна;
Шосткинський - Горбачов Василь Миколайович;
Ямпільський - Лях Галина Анатоліївна;
Місто Охтирка - Статівка Ольга Петрівна;
Місто Глухів - Ніколаєнко Світлана Іллівна;
Місто Конотоп - Петриченко Геннадій Валентинович;
Місто Лебедин - Ліщук Микола Васильович;
Місто Ромни - Сігало Валентина Петрівна;
Місто Шостка - Чиж Валентина Іванівна;
Зарічний (Суми) - Одинцова Ірина Петрівна;
Ковпаківський (Суми) - Тимошенко Людмила Олександрівна.

Закінчувався 1990 рік, насичений багатьма змінами. Роботи у відділі, як завжди, було забагато. Звітність за рік, всі працювали напружено.

Додала роботи Постанова Ради Міністрів Української РСР та Ради Федерації незалежних профспілок України від 21 грудня 1990 року за №380 «Про утворення Українського республіканського відділення Пенсійного фонду СРСР».

На Міністерство соціального забезпечення УРСР покладалося питання вирішення за рахунок власних можливостей приміщень для розміщення служб відділення, а Державному Комітету економіки, Держпостачу, Міністерству Зв'язку забезпечити усім необхідним для функціонування відділення фонду. Зобов'язувалося облвиконкомом забезпечити приміщеннями і створити необхідні умови для роботи. І коли Анатолій Дмитрович Бондаренко, голова облвиконкому запросив Мартиненка О.Д., свого заступника, і мене з приводу прийняття рішення, виникло багато питань, не до кінця нам зрозумілих.

Виконком Сумської обласної ради 18 січня 1991 р. приймає Рішення №10 «Про створення обласного філіалу Українського республіканського відділення пенсійного фонду СРСР». Створюється філіал і його уповноважені у містах і районах. Міськвікономи і райвиконками зобов'язуються у двотижневий термін виділити створеним службам приміщення для роботи.

На відділ соціального забезпечення покладалося завдання надати допомогу філіалу у комплектуванні апарату кваліфікованими кадрами. Власне, було так, як у тому анекдоті. Колгосп створений, присилайте людей. І тих людей потрібно було шукати, підбирати, погоджувати і таке інше. Тим більше, що створювалася нова структура, і багато чого було неконкретного та незрозумілого.

Це сьогодні, коли минуло більше чверті століття відтоді, і забулося хто, що і для чого робив, окремі, якщо не більшість, думають, а окремі переконані, що все було так гладко, як споглядають на сьогоднішні, майстерно виконані світлини. Ні. По-перше, створювалася нова структура. На нараді у Міністерстві нам давали настанови про організацію створення відділень у областях, не до кінця і самі розуміли їх завдання, особливо підпорядкування і таке інше.

Підбір кадрів, приміщень було покладено особисто на Мартиненка, заступника голови облвиконкому, і на мене. Робота нова, функції до кінця не визначені. Намагаємося спільно з завідуючими відділами міст і районів, з виконкомом вирішувати. Київ вимагає від облвиконкому, облвиконком - від мене пропозицій по кадрах до 1 лютого 1991 року.

Потрібно було підібрати спеціалістів, які б розумілися на фінансах та і на призначенні пенсій. Охочих було мало. Мартиненко погодився, щоб заступника завідуючого облвідділом соцзабезпечення Лапонога М.І., якого я запропонував, тимчасово призначити виконуючим обов'язки керуючого обласною філією республіканського відділення пенсійного фонду СРСР. Передбачалося, коли буде підібрана кандидатура керуючого, рекомендувати його заступником, як спеціаліста з пенсійного забезпечення. У відділі йому заміна була, спеціалісти були підготовлені. Тим більше, розумів, що пенсійне забезпечення перейде до фонду. Очолити службу було запропоновано Карпенку

Миколі Всеволодовичу, який працював в облфінвідділі. Допоміг підібрати кандидатуру Олександр Васильович Лісовий, який і порадив його на керівника обласним фондом. Кандидатура була погоджена в облвиконкомі, обкомі партії і Міністерстві соціального забезпечення. Підбирали кадри для обласного, районних і міських служб спільно з керівниками районних і міських відділів соцзабезпечення і головами виконкомів. Підбрали головного бухгалтера Сидоренка Олександра Івановича, досвідченого фахівця, який довгий час працював бухгалтером в профспілкових організаціях. З Карпенком було приємно працювати, незважаючи на його молодість, ми знаходили спільну мову, і він швидко став повновласним керівником. Вже в березні розпочали діяти обласний, районні і міські підрозділи.

Питання фінансування для виплати пенсій перейшло до фонду. Так пішла у самостійне плавання нова структура Сумської обласної філії Українського республіканського відділення Пенсійного фонду СРСР. Немало було затрачено сил і енергії, щоб таку службу запустити у плавання.

Ще довгий час нарахування і виплату пенсій будуть здійснювати міські і районні підрозділи соціального забезпечення, аж до 2002 року, коли нарахування і виплати будуть передані службам фонду. Перехідний період завжди складний.

З 1 січня 1992 року на території України здійснено запровадження власної грошової одиниці - купонів багаторазового використання. У ході грошової реформи 1996 року купони обмінювались на гривні за курсом: 1:100 тисяч купонів.

Настав інфляційний розгул. Виникла заборгованість з виплатою пенсій, чого раніше не можна було собі уявити. Не виплачуються мільйони. Обласні керівники вимагають пояснення від мене, приховано усвідомлюючи, що вини облуправління соціального захисту у цьому немає. Призначення, нарахування і підготовка документів для виплати пенсій здійснювала служба своєчасно і якісно. Проте, Фонд фінансування коштами виплати пенсій не забезпечував. Стан був складний, і обласне керівництво, їх можна зрозуміти, відчували свою вину перед пенсіонерами, тому було бажання залучити до свого кола якомога більше винних у невиплаті пенсій.

Через певний час подібне повторилося зі створенням Сумського обласного відділення Фонду соціального захисту інвалідів. Також довелося підбирати кадри. Це вже було робити легше, був уже досвід. Першим керівником було призначено Хмельівського Григорія Кузьмича. А потім, через певний час, рекомендовано Івана Федоровича Курила.

Так були створені нові обласні структури, два фонди, за рахунок передачі їм функцій відділу соціального забезпечення, котрий успішно вирішував раніше всі ці питання. До організації їх створення був причетний і я. Але то була не моя ініціатива, а виконував рішення вищестоячих.

З 1994 року, коли працівники управління отримали статус державних службовців, на посади приймалися за конкурсом. Конкурсну комісію очолював Костюк Олександр Терентійович, заступник начальника управління.

4 лютого 1995 року прийнята Постанова Кабінету Міністрів України за №89 «Про надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу та твердого палива», де було намічено, що з 1 травня 1995 року сім'ї сплачують за житлово-комунальні послуги не більше встановленого КМ України відсотка їх середньомісячного сукупного доходу у межах санітарної норми володіння чи користування загальною площею житла та нормативів користування комунальними послугами.

Постановою передбачалося, що з 1 червня 1995 року за користування скрапленим газом та твердим паливом населення сплачує не більше встановленого КМ України відсотку річного сукупного доходу.

Було зобов'язано відповідні міністерства, відомства і служби у місячний термін визначити економічно обґрунтований розмір витрат сім'ї на оплату житлово-комунальних послуг.

Постанова зобов'язувала забезпечити створення виконавчими комітетами спеціальних служб для надання населенню субсидій на оплату житлово-комунальних послуг, скрапленого газу та твердого палива і організувати їх роботу та разом з Міністерством соціального захисту населення, Державним комітетом по

житлово-комунальному господарству здійснювати координацію діяльності та методичне забезпечення цих служб.

Постанова затвердила положення і нормативи, за якими і при яких умовах виплачуються субсидії. У облвиконкомі цю роботу було доручено управлінню соціального захисту і відповідним службам.

Довелося формувати в управлінні нову службу - відділ субсидій. Оголосили конкурс. Карта випала на Саєнка Володимира Андрійовича, досвідченого працівника в органах виконавчої влади. Працював раніше секретарем Недригайлівського райвиконкому. У відділ були призначені за конкурсом: Синяговська Тетяна Анатоліївна, Маковецька Наталія Дмитрівна, Стрілець Ольга Григорівна. Сформували відповідно служби субсидій при міськрайуправліннях соціального захисту. Багато роботи було проведено по навчанню районних і міських кадрів.

21 жовтня 1995 року за № 848 прийнята Постанова уряду «Про спрощення порядку надання населенню субсидій», якою затверджено «Положення про порядок призначення та надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива» в новій редакції. Відповідно були змінені окремі нормативи. А це вимагало нових роз'яснень, проведення навчання.

Вивчаючи нормативні документи і навчаючи підлеглих, плідно працював Саєнко В.А., котрий стояв біля витоків нової служби.

Таким чином, була пущена у плавання нова, відповідальна, необхідна служба.

Період роботи 1990-1998 роки в системі соціального забезпечення області, а потім соціального захисту на мою долю випав нелегкий. Розпочав працювати ще за радянських часів. Розпався Радянський Союз. Україна стала незалежною самостійною державою. Змінювалося законодавство і нормативні акти. На базі системи соціального забезпечення в області створили: Головне управління пенсійного фонду України в Сумській області, Сумське обласне відділення Фонду соціального захисту інвалідів. За цей період в усіх районах і містах обласного підпорядкування створені підрозділи обслуговування одиноких престарілих громадян - 26 територіальних центрів і відділень.

Комісії ЛТЕН передані до системи охорони здоров'я.

Закритий Соснівський будинок-інтернат, який розміщався певний час у спорудах колишнього монастиря, і підопічних розмістили у інші інтернати. Споруди були передані церкві. На початку 1998 року в підпорядкування управління перейшов «Сумський обласний центр медико-соціальної та трудової реабілітації інвалідів з ураженнями нервової системи для дітей та підлітків», який очолювала лікар - Олена Миколаївна Шовкопляс. Велося будівництво бази центру. Змінилися умови фінансування протезно-ортопедичного цеху. Запроваджувалася комп'ютеризація, яка вимагала створення відповідних підрозділів, як в управлінні, так і на місцях. Підготовлених спеціалістів було мало. Запроваджена і діє програма житлових субсидій.

Працівники Управління соціального захисту населення Сумської обласдержадміністрації. Зліва направо: Перший ряд сидять: Полуляшенко В.О., Глушко Т.М., Лизогуб Р.І. Климов О.В., Скринник Т.В., Маковецька Н.Д., Параходова С.Л., Стрілець О.Г. Другий ряд: Шлик Н.М., Лушпенко С.В., Рожкіна Н.А., Недбай В.Ф., Бойко Л.О., Запрягайло О.П., Андрієнко К.В., Горбачова К.Д., Костюк О.Т., Дунаєва І.П., Пікіна В.Д., Корж Л.О., Волошина Н.П., Трофименко С.В., Федорченко М.П. Грудень, 1997 р.

Постійно проходили навчання начальників управлінь, заступників і завідуючих відділами по лінії Міністерства соціального захисту населення.

В квітні 1995 року пройшов навчання і отримав Сертифікат Інституту економічного розвитку Всесвітнього Банку і Уряду України, як учасник Національного семінару по соціальному захисту, безробіттю і пенсійному забезпеченню. 17 серпня 1996 року отримав Сертифікат міжнародної фірми «Кемоніс» (США) з вивчення досвіду роботи по запровадженню субсидій, обслуговуванню одиноких пенсіонерів, боротьбі з безробіттям, тощо.

У лютому 1997 року отримав Свідоцтво Інституту економічного розвитку Світового Банку та Української Академії державного управління при Президентові України, за результатами виконання програми національного семінару «Проблеми реформування системи соціального захисту населення».

В квітні 1997 року я отримав Посвідчення Української Академії Державного Управління при Президентові України та Інституту підвищення кваліфікації кадрів, що пройшов навчання і успішно здав залік за професійною програмою підвищення кваліфікації державних службовців четвертої категорії.

Пройшов короткотермінові навчання за кордоном з питань боротьби з безробіттям, соціального забезпечення, нарахування та виплати субсидій, зокрема, в листопаді 1993 року у ФРГ, у вересні 1995 року - Польщі, в серпні 1996 року - США. Вивчали досвід роботи колег у Білорусії.

Більш тривалими були відрядження до США і ФРГ. У ФРГ був присутній на засіданні Бундестагу (федеральний парламент), коли розглядали там питання про пенсійне законодавство. Відвідав музеї Берліна, був у Франкфурті на Майні та в інших містах.

У США був у Білому Домі, Капітолії, Музеї Лінкольна, музеї Космонавтики, Національному кладовищі, відвідав знаменитий водопад. Був присутній на прийомі у президента міжнародної фірми «Кемонікс». Були запрошені для ознайомлення з умовами проживання до помешкань професора університету і звичайного робітника, що працював у будівельній приватній організації. Відвідували міністерства, відомства, знайомилися з умовами роботи. Про ці відрядження можна написати багато, тому, що враження велике і багатогранне про все побачене. Якщо говорити про США, особливо кидається у вічі на фоні всього того, що відтворює багатство країни, скромність, простота і чистота на кладовищах США. Могила Президента Кенеді скромніше виглядає від наших середніх могил простих, незаможних людей.

Шанують людей при житті. А ми - навпаки. Це - моя думка. Можливо, помиляюсь. Можливо, гріх так говорити, напевне, це - наша традиція. Але ж і в США є багато українців і чинять так, як всі американці.

Арлінгтонське меморіальне кладовище.

Більшість кладовищ нагадують наші футбольні поля. Порівняння, звичайно, невдале, але щось подібне, як велика зелена площа кошеного газону, де над захороненим прахом покладені маленькі плити з надписом. Рідко там бачив квіти. Чисто, скромно, просто. Не стримався, щоб не викласти фото могили Президента США - Кенеді.

На могилі президента США Джона Кенеді, на Арлінгтонському національному кладовищі, у Вірджинії, горить Вічний вогонь.

Особливо вразило приміщення Капітолію. Капітолій - місце перебування Конгресу США на Капітолійському пагорбі, в Вашингтоні. З'єднується з Монументом Вашингтона та Монументом Лінкольна 1800-метровою Національною алеєю. Перший камінь у фундамент Капітолію був закладений Джорджем Вашингтоном у вересні 1793 року.

У недобудованому Капітолії вперше зібрався Конгрес. Через тридцять років Капітолій був визнаний недостатньо містким, і почалося його розширення. Замість старого купола було споруджено новий, чавунний, заввишки 87 метрів і вагою понад 4000 тонн. У грудні 1863 на купол була піднята 6-метрова алегорична статуя Свободи. У Капітолії близько 541 приміщення, а навколо нього розбитий парк площею 53 га.

Капітолій.

Білий Дім.

Саме приміщення вражає. Це потрібно бачити. В залі, де засідає Конгрес, проводять екскурсії. Не боятися. Показують. Розповідають. Напевне, заробляють кошти.

Враження про резиденцію президента США набагато скромніше. Приміщення просте, без зайвого оздоблення. Проводять також екскурсії. Бачив багато робочих кімнат і кімнат, де проживає Президент, зокрема, їдальню, вітальню. Простота. Якщо порівнювати з царськими будівлями Петербурга, то Білий Дім виглядає скромно.

До речі, про житло американців. Будинок Президента міжнародної фірми «Кемонікс», заможної людини, виглядає скромніше набагато наших окремих низькооплачуваних чиновників, не говорячи про «крутих». Так, двоповерховий з гаражами. В

самому приміщенні обстановка, на мій погляд, при таких статках виглядає скромно. Немає наших «стінок». Будинок професора і робітника відрізняються мало. Професора - примикає до лісу, якого має сотих з десять у власності, в робітника - на загальній вулиці, над дорогою, але примикає до зеленої зони, щось на подобу до чималого луку. Обставлені будинки зі смаком, просто. Головне, щоб було зручно і затишно.

В основному Америка - небагатоповерхова. Говорять, що вона одноповерхова, в цьому я переконався. Поля газонні для гольфа, газони біля кожного будинку. Простори, зелень. Біля кожного будинку - національний прапор на щоглі. Квіти. Ніяких парканів.

У Вашингтоні, напевне, немає будинків більше п'яти поверхів, принаймні, я не бачив. Можливо, десь на окраїні, де ми не були. Нью-Йорк - це показ досягнень світових можливостей будівельної індустрії. Як на мене, побувавши тільки в ньому, не будете мати повного враження про США. У Вашингтоні я разом з нашою делегацією поклав квіти до пам'ятника Тарасу Григоровичу Шевченку. Пам'ятник створив скульптор із українським корінням - Леонід Молодожанин. Цей пам'ятник був одним із перших його творінь, а фінансувала його створення «Просвіта». На церемонії відкриття був присутній экс-президент Ейзенгауер. Відкриття відбулося 27 червня 1964 року, в присутності понад ста тисяч людей. Відтоді 27 червня вважається Українським Днем в США. Розташований пам'ятник між вулицями 22-ою та 23-ою, в північно-західній частині столиці, де міститься чимало посольств.

Проживали в багатьох готелях. Відпочивав на газонах Вашингтона. Взагалі, враження про загальну культуру, якщо можна так сказати, то вона поступається ФРГ. Це - моє особисте враження. Захід виглядає краще. Мені думається, що в США прохожі на вулицях, ті, що відпочивають на газонах, в парках ведуть себе на свій розсуд, в залежності від рівня загальної культури. Одяг занадто простий, дешевий. А державні чиновники одягнені на робочих місцях, підкреслю, на робочих місцях, згідно їхніх суворих вимог. Вимоги до держслужбовців неймовірно суворі, особливо до жінок. Охайні ділові костюми, темного кольору, білі блузки. Прикрас і помад не помічав. Також і чоловіки, зодягнені у ділові костюми, білу сорочку, при галстуку.

Про куріння в приміщенні установи немає і мови. Ті, що курять, а їх практично дуже і дуже мало, здійснюють це у спеціально відведених місцях - за межами приміщення.

Суми, не таке і древнє місто з цікавою і захоплюючою історією, привертають увагу багатьох навчальними закладами, коротко про які повідаю.

Сумський державний університет

СумДУ - найпотужніший вищий навчальний заклад Сумщини IV рівня акредитації. Відлічує свою історію з 1948 року.

Нині - це 3 інститути: Медичний інститут Сумського державного університету; Шосткинський та Конотопський інститути СумДУ; 9 факультетів (гуманітарний, технічних систем і енергоефективних технологій, факультет електроніки та інформаційних технологій, факультет економіки та менеджменту, факультет

Головний корпус СумДУ

післядипломної освіти), два департаменти (міжнародної освіти та довузівської підготовки), ряд навчально-консультативних пунктів (в тому числі - у місті Вінниця).

Навчально-виховний процес більше 16 тисяч студентам забезпечують близько трьох тисяч викладачів, науковців, співробітників, з них: 77 докторів, 68 професорів, більше 400 кандидатів наук і доцентів на 57 кафедрах.

Діють: аспірантура за 30 спеціальностями, у якій навчаються більше 150 аспірантів, докторантура, ад'юнктура, ординатура,

тету післядипломної медичної освіти медичного інституту СумДУ, факультет підвищення якості навчання та педагогічних інновацій, по два факультети в Шосткинському та Конотопському інститутах), два центри (заочної, дистанційної та вечірньої форм навчання, та

інтернатура, спеціалізовані ради із захисту кандидатських та докторських дисертацій за 7 спеціальностями.

СумДУ має розвинену високотехнологічну бібліотечно-інформаційну систему, яка включає: Центральну бібліотеку; філіал бібліотеки у медичному інституті, 36 кафедральних бібліотек, 9 бібліотек при навчально-консультаційних пунктах університету в містах області та бібліотеки комплексу СумДУ: двох інститутів, двох коледжів, двох технікумів. Єдиний бібліотечно-інформаційний фонд становить понад 2,5 млн. примірників.

Фонд бібліотеки універсальний за змістом (30 мовами) та складається з книг (підручники, посібники, монографії, довідники, брошури), періодичних видань, дисертацій, авторефератів, звітів про НДР, навчально-методичної літератури, патентної та нормативно-технічної документації). Студенти університету постійно знаходяться у трійці лідерів серед вищих навчальних закладів на всеукраїнських студентських олімпіадах. СумДУ співпрацює з 18 закордонними університетами, а також бере участь у діяльності 10 міжнародних освітніх і наукових організацій.

Потужна та розвинена інфраструктура як базового вузу, так і позабазових структурних підрозділів, яка містить 21 навчальний корпус, матеріальну базу клінічних кафедр, філій кафедр на виробництві та інше, 13 гуртожитків майже на 3,5 тис. місць, спорткомплекс, плавбасейн, стадіони, лижну та веслувальну бази, Інтернет-кафе, їдальні, буфети, тощо.

Університет - лауреат Рейтингу вищих навчальних закладів України «Софія Київська», Міжнародного академічного Рейтингу популярності та якості «Золота Фортуна». (За матеріалами uk.wikipedia.org)

Сумський національний аграрний університет

Загальний вигляд студентського містечка СНАУ.

Сумський національний аграрний університет було відкрито у квітні 1977 року як філію Харківського сільськогосподарського інституту ім. В. В. Докучаєва. У 1990 році на базі філії створено Сумський сільськогосподарський інститут, а в 1997 році інститут отримав статус університету. У 2001 році університету присвоєно статус національного.

Матеріально-технічна база університету складається з 9 навчально-лабораторних приміщень загальною площею 105244 кв.м., майстерень для проведення лабораторно-практичних занять студентів інженерних спеціальностей, полігонів, споруд інженерно-технічного забезпечення, науково-дослідних підрозділів, сучасної актової зали на 450 місць.

З 2003 року створений «Університетський центр Сумського НАУ», до складу якого включено 6 ВНЗ 1-2 рівнів акредитації. Загальна площа Сумського НАУ становить 364780 м², у тому числі - навчальна площа - 243185, навчально-допоміжних споруд - 121595 м². До послуг студентів університету - 4 гуртожитки на 2200 місць, у коледжах - 9 гуртожитків.

Університет має свій стадіон «Колос», майданчики для літніх видів спорту з синтетичним покриттям, оздоровчо-відновлювальний центр, є зала для настільного тенісу, траса для змагань з біатлону. Є крита спортивна зала. Університет забезпечений на-

вчальним та науковим обладнанням, в т.ч.: 2 електронні мікроскопи, мас-спектрометри, комплекти спеціалізованих лабораторій з біолого-хімічним та інженерним обладнанням. У забезпеченні навчального процесу препаратами тваринного та рослинного походження задіяні віварій (860 м²) та селекційно-насінницький комплекс (10322 м²).

При університеті діють інститути та факультети:

Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту;

Факультет економіки і менеджменту;

Юридичний факультет;

Навчально-науковий інститут тваринництва та ветеринарної медицини;

Біолого-технологічний факультет;

Факультет ветеринарної медицини;

Навчально-науковий інженерно-технологічний інститут;

Інженерно-технологічний факультет;

Будівельний факультет;

Факультет харчових технологій;

Факультет агротехнологій та природокористування.

Інститут післядипломної освіти та дорадництва;

Інститут заочної освіти;

Відділення довузівської підготовки, профорієнтації та маркетингу. (За матеріалами: uk.wikipedia)

Українська академія банківської справи

Українська академія банківської справи створена 12 лютого 1996 р. Постановою Кабінету Міністрів України. Розміщена у центрі міста. Академії має сучасну матеріально-технічну базу європейського зразка для навчання студентів: 3 навчальні корпуси загальною площею 35 000 м² - це два повністю реконструйованих історичні приміщення (юридичний факультет, факультет банківських технологій) та новозбудований головний корпус,

Головний корпус академії

що викладений на фото, (обліково-фінансовий факультет), які були відзначені Державною премією України в галузі архітектури 2005 року.

У 2009 році відкрито «Наукову бібліотеку УАБС НБУ», одну з найбільших і найкраще оснащених із профільних закладів у СНД. Бібліотека академії - це багатофункціональний освітній, інформаційний, науковий і соціокультурний центр. Площа бібліотеки становить 8 030 м². Фонд бібліотеки - 145 тисяч примірників. Бібліотека має 200 посадкових місць та 140 автоматизованих робочих місць. На базі бібліотеки функціонують Польсько-Український центр та Інформаційний центр Європейського Союзу. Щороку бібліотеку відвідують 8 тисяч читачів.

В академії функціонує власна медико-санітарна частина, де працюють фізіотерапевтичний, масажний, маніпуляційний кабінети, а також кабінет функціональної діагностики та УЗД, ліку-

вальний басейн, сучасна лабораторія.

В академії створена спортивна база: побудований сучасний оздоровчо-спортивний комплекс, до складу якого входять: «Універсальний легкоатлетичний манеж» (який згідно з постановою Кабінету міністрів України

отримав статус Центру олімпійської підготовки) загальною площею 11 586 м² і гуртожиток-готель «Олімпійський». До послуг студентів - 11 спортивних і тренажерних залів, сучасний плавальний басейн, тенісний корт, спеціалізовані спортивні майданчики. Студенти з інших населених пунктів забезпечуються трьома гуртожитками. Усередині корпусів академії та гуртожитків діє інтранет (локальна мережа). У кожному навчальному корпусі та гуртожитках працюють їдальні, буфети та спортивні зали. Для відпочинку студентів створено «Студентський сквер».

Академія має свій видавничий центр, що забезпечує замкнений цикл виготовлення книжкової продукції для навчальної, наукової та виховної роботи. (За матеріалами uk.wikipedia.org).

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка

Головний корпус СумДПУ

СумДПУ - один з найдавніших вищих навчальних закладів Сумщини, який здійснює навчальну діяльність за 26 спеціальностями і 35 спеціалізаціями III і IV рівнів акредитації. Готує близько 8 тисяч студентів денної, заочної й екстернатної форм навчання за чотири основними напрямками («Педагогічна освіта», «Фізичне виховання і спорт», «Фізика», «Специфічні категорії») за 27 спеціальностями. За освітньо-кваліфікаційним рівнем «спеціаліст» акредитовано 22 спеціальності, 16 спеціальностей ліцензовано за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр». Усі спеціальності педагогічного напрямку подвійні, що дає змогу випускнику викладати кілька дисциплін.

У складі Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка функціонують 3 інститути, 4 факультети, 40 кафедр, 3 навчально-консультаційні пункти.

Інститути СумДПУ: Інститут фізичної культури; Інститут філології; Інститут педагогіки і психології.

Факультети СумДПУ: Природничо-географічний факультет; Фізико-математичний факультет; Факультет мистецтв; Історичний факультет.

Навчально-виховний процес в СумДПУ здійснюється силами 500 викладачів, серед яких - 28 докторів наук, професорів та 280 кандидати наук, доценти, 2 академіки, 12 заслужених працівників освіти, народної освіти, фізичної культури і спорту України, 11 заслужених тренерів України, 7 заслужених діячів мистецтв, майстрів народної творчості, художників, лікарів, журналістів України.

Матеріально-технічна база включає в себе 14 корпусів та споруд, у тому числі - 5 навчально-лабораторних корпусів, в яких розташовані сучасні лабораторії, спеціалізовані кабінети; 3 гуртожитки; спортивний комплекс; бібліотеку; 5 музеїв; стадіон; ботанічний сад та навчальну базу в урочищі Вакалівщина.

Історія університету бере початок у 20-х роках ХХ століття. 28 грудня 1924 року відбулося відкриття Сумських вищих трирічних учительських курсів. На перший курс був зарахований 61 студент. Через певний час Сумські педкурси були реорганізовані у Сумський педтехнікум.

У 1930 році навчальний заклад реорганізували в Сумський інститут соціального виховання, а від 1933 р. - у Сумський державний педагогічний інститут.

У післявоєнні роки інститут стрімко розвивається. У 1957 році навчальному закладу було присвоєне ім'я українського та радянського педагога А.С. Макаренка, уродженця міста Білопілья.

У жовтні 1999 року Постановою Кабінету Міністрів України інститут був реорганізований у Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка.

(За матеріалами uk.wikipedia.org/wiki)

В житті студентів сумських вузів була подія, яка увіковічена у бронзі. Студентська революція на траві - протести студентів, їхніх батьків, викладачів та інших мешканців Сум у травні - серпні 2004 року проти Указу Президента про об'єднання трьох вузів міста - Сумського Державного Університету, Сумського Державного педагогічного університету ім. Макаренка та Сумського Національного аграрного університету - в один.

28 червня у центрі міста, у сквері, біля пам'ятника Шевченку, активісти розбили наметове містечко. Студентів об'єднувало глибоке переконання, що справа, за яку вони взялися, справедлива, відповідає їх інтересам. Студентів підтримувала своїми активними діями громадськість. Владні структури Києва і Сум намагалися погасити силою супротив студентів. Наметове містечко протрималося до ночі з 31 липня на 1 серпня. Його знесла міліція, а усіх, хто там перебував, арештували. Щоб досягти перемоги, студенти прийняли рішення йти пішки на Київ.

***Пам'ятник студентам,
встановлений на місці наме-
тового містечка
влітку 2004 року.***

тином. Сумські студенти стали прикладом для України, що справедливість досяжна. Стоїть над шляхом Суми - Київ, біля села Андріяшівка, Роменського району, великий камінь, поставлений у серпні 2005 року, у річницю подій, коли міліція, приміняючи фізичну силу, намагалася зламати студентську волю до перемоги. На камені написано: «Тут ми повстали з колін та побачили волю!»

Повчальний приклад. А без прикладів, як говорили древні, неможливо ні правильно вчити, ні успішно вчитися.

Сумський ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою ім. І.Г. Харитоненка

Окремо хочу привернути увагу читача до Сумського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою ім. І.Г. Харитоненка. Чому? Молодь - наше майбутнє. І, як вона буде вихована та підготовлена, - залежить те майбутнє.

Ось що написано на сайті www.vsmkk.ho.ua: «Сумський ліцей був створений за ініціативою невеликої групи людей, яку очолив полковник Свідлов Юрій Іванович. Ним та його командою була проведена титанічна робота з підготовки цілого ряду докумен-

тів, які необхідно було подати до владних структур і доказати необхідність створення такого закладу. Підтримку він знаходив серед громадськості Сумщини і своїх однодумців.

21 вересня 2007 року рішенням сімнадцятої сесії Сумської обласної ради п'ятого скликання №2/052 з метою якісної підготовки кандидатів для вступу до вищих військових навчальних закладів і закладів інших міністерств (силових структур), надання державної допомоги у вихованні дітей-сиріт, дітей з багатодітних сімей та учасників ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи був створений комунальний заклад Сумської обласної ради «Сумський ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою ім. І.Г. Харитоненка».

Рішенням Сумської обласної ради від 25 грудня 2007 року начальником ліцею був призначений полковник Свідлов Юрій Іванович, а 10 січня 2008 року за наказом Міністра оборони України він був направлений у розпорядження Сумської обласної ради. Ліцей розміщується в чудовому архітектурному ансамблі, який є історичною пам'яткою міста Суми минулого століття.

Минають роки і століття, змінюються вивіски на споруді колишнього Сумського кадетського корпусу, але історія має схильність до відтворення. Сьогодні, майже через 100 років, в будівлі, де навчалися кадети, зростає новий навчальний заклад кадетського типу, здатний виховувати гідного громадянина України, майбутню еліту українського війська, спроможний на належному рівні підготувати юнаків до вступу у вищі навчальні заклади - Сумський ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою ім. І.Г. Харитоненка. У 2008 році відбувся перший набір ліцеїстів. Цього ж 2008 року, 21 вересня, Голова Сумської обласної ради урочисто вручив ліцею Прапор Сумського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою ім. І.Г. Харитоненка.

По периметру срібними буквами вишито девіз ліцею: «Серце - дамі, Душу - Богові, Життя - Вітчизні, Честь - нікому».

Ліцей має потужну навчально-матеріальну базу, яка дозволяє готувати юнаків до подальшого навчання та військової служби і постійно вдосконалюється та нарощується. В ліцеї навчається 262 ліцеїсти, яких виховують і навчають висококваліфіковані педагогічні працівники: Заслужений діяч народного мистецтва

України, Заслужений артист України, 4 кандидати наук, 1 учитель-методист, 4 старших вчителів, 12 вчителів вищої категорії, 6 - першої категорії, 3 - другої категорії, спеціалістів - 8, вихователів - 10. Безпосередньо навчальним процесом керує заступник начальника ліцею з навчальної роботи, полковник запасу Кочеров С.М.

2010 рік для ліцею став знаменним, бо відбувся перший в його історії випуск ліцеїстів. Випускники довели, що отримали міцні знання, які дали їм можливість гідно скласти зовнішнє незалежне оцінювання. Адже із 103 випускників поступили у вищі навчальні заклади 96 ліцеїстів. З них - до вищих навчальних закладів силових структур - 56, в тому числі 26 - до вищих навчальних закладів Міністерства оборони України.

Навчальний план ліцею передбачає поглиблене вивчення профілюючих предметів з військово-професійної та фізичної культури. Теоретичні знання, отримані під час уроків з курсу «Захист Вітчизни», закріплюються на практиці: ліцеїсти несуть службу в добовому наряді черговими рот, КПП, їдальні, помічником чергового ліцею, а в літніх польових таборах, за умов, наближених до бойових, здобувають ґрунтовні знання в обов'язі підготовки командира відділення: відпрацьовуються вміння і нормативи з тактичної, вогневої, медико-санітарної підготовки, цивільної оборони, тощо. Виконується кожним ліцеїстом вправа з автомата Калашникова «бойовим патроном».

Загалом, сама назва закладу свідчить про те, що значна увага приділяється фізичному загартуванню ліцеїстів. Кожний вихованець займається фізпідготовкою в середньому 3,2 годин щодня, включаючи ранкову фізичну зарядку, урок з фізичної культури, обов'язкові щоденні тренажі, заняття в спортивних секціях. Значна частина ліцеїстів має спортивні розряди з різних видів спорту. За період навчання всі ліцеїсти оволодівають прийомами рукопашного бою. Діють при ліцеї різноманітні спортивні гуртки: футболу, спортивної акробатики, важкої атлетики, панкратіону, тощо. Крім того, вивчаються такі дисципліни, як історія українського війська, військова етика та психологія, хореографія.

У травні 2010 року збірна команда Сумського ліцею брала участь у Всеукраїнській спартакіаді військових ліцеїв. Серед 17 команд-учасниць посіла почесне 5 місце. Команда ліцеїстів представляла Сумщину на дитячо-юнацькій військово-спортивній патріотичній грі Українського козацтва «Сокіл» («Джура»), яка проходила 16-25 липня 2010 на Закарпатті. В багатьох номінаціях команда здобула призові місця і визнана кращою. Навчання ліцеїстів тісно пов'язане з військово-патріотичним, морально-етичним, художньо-естетичним, громадянським і правовим вихованням. Адже виховується військова еліта майбутнього - плеяда гармонійно і всебічно розвинутих особистостей із свідомістю громадянина-патріота, з кращими якостями захисника Вітчизни.

План виховної роботи продумується на кожний день. Це - і диспути, і бесіди, і психологічні тренінги, тематичні вечори, творчі зустрічі, екскурсії до обласного театру драми та музичної комедії ім. М. Щепкіна, театру Юного глядача, обласної філармонії, обласної наукової бібліотеки, краєзнавчого та художнього музеїв. На високому художньо-естетичному рівні проходять загальноліцейні свята. Керує цим напрямком заступник начальника ліцею з виховної роботи полковник запасу Смірнов О.В. Військові ліцеїсти є постійними учасниками обласних, міських урочистих і святкових заходів. У вересні 2010 року на Сумщині відбулася історична подія - зустріч Президентів України і Росії. Почесну варту під час цієї зустрічі несли кращі ліцеїсти Сумського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою ім. І.Г. Харитоненка.

Доброю славою і пошаною в ліцеї користується оркестр під керівництвом Заслуженого артиста України, майора у відставці Валентина Коротуна. До складу оркестру входять не лише професіонали, а і ліцеїсти. Всі урочисті і святкові заходи в ліцеї відбуваються у супроводі чудової багатопланової оркестрової музики. Оркестр ліцею бере участь у різноманітних заходах міста, області. У клубі ліцею працюють різноманітні гуртки художньої самодіяльності: духового оркестру, вокального ансамблю, хореографії, вокалу, інсценування. За роботу клубу відповідає

полковник у відставці Носачов М.В., випускник Київського Суворовського училища 1967 року.

У ліцеї свято шанують, бережуть і примножують славні традиції попередніх військових поколінь. Кожного навчального року у два етапи проводиться конкурс художньої самодіяльності «Таланти серед нас». Перший етап - до Дня Збройних Сил України. Другий - до Міжнародного жіночого Дня 8 Березня. Визначаються і заохочуються кращі ліцеїсти у різних номінаціях, а окремі номери входять до складу концертних програм різноманітних святкових заходів. Кожного місяця проводиться тематична «Година дозвілля», працює дискотека «Кадет», куди запрошуються ровесниці ліцеїстів зі шкіл, гімназій, коледжів міста, тощо.

Взагалі, у ліцеї добре налагоджені творчі зв'язки з Управлінням по роботі з молоддю Сумської обласної державної адміністрації, гімназією для обдарованих дітей, громадськими молодіжними організаціями, обласним центром позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю.

Кожного року в ліцеї триває конкурс «Кращий ліцеїст року». Підсумки підводяться в кінці навчального року. Переможцю надається право сфотографуватися біля розгорнутого Прапора ліцею, а батькам ліцеїста від керівництва вручається подяка за гідне виховання сина, який є взірцем у навчанні, дисципліні, спорті та громадському житті закладу. Вже стало доброю традицією двічі на рік проводити спортивні змагання серед ліцеїстів.

У 2010 році за високі результати в роботі, великий особистий внесок у розвиток навчального закладу і як кращий вчитель 2009-2010 навчального року нагороджені Премією «Фонду відродження кадетських корпусів в Україні» викладач фізичної культури ліцею, підполковник запасу Терьохін А.В. і командир роти ліцеїстів, майор Сліпаченко О.А.

Хоча ліцей ще зовсім молодий, але про нього знають не лише на Сумщині, а і далеко за її межами. У 2009 році на честь 110-ї річниці Сумського кадетського корпусу на території ліцею був установлений пам'ятний знак династії Харитоненків. В 2012 році на базі ліцею відкрито кадетський корпус, який також носить ім'я Харитоненка.

**УКАЗ
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
№901/2011**

**Про державний ліцей-інтернат з посиленою
військово-фізичною підготовкою
«Кадетський корпус» ім. І.Г. Харитоненка**

З метою створення належних умов для розвитку дітей, які мають бажання здобути військові професії, постановляю:

1. Підтримати пропозицію Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства оборони України, Сумської обласної ради та Сумської обласної державної адміністрації щодо створення у сфері управління Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України державного ліцею-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою «Кадетський корпус» ім. І.Г. Харитоненка (далі - ліцей-інтернат) на базі Сумського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою ім. І.Г.Харитоненка.

2. Кабінету Міністрів України здійснити в установленому порядку заходи, пов'язані зі створенням ліцею-інтернату, вирішивши, зокрема, питання щодо: продовження навчання в ліцей-інтернаті учнів Сумського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою ім. І.Г.Харитоненка; матеріально-технічного і кадрового забезпечення ліцею-інтернату, передачі йому необхідної для розвитку земельної ділянки та фінансування ліцею-інтернату з Державного бюджету України.

3. Цей Указ набирає чинності з дня його опублікування.

Президент України 8 вересня 2011 року.

9 жовтня 2012 року в Сумах зібралася багато гостей. Серед них - Міністр освіти і науки, молоді і спорту України, перший заступник Міністра оборони України, гості з Польщі та Росії, обласне керівництво. Саме в 110-ту річницю створення Кадетського корпусу відбулося освячення храму Іоанна Богослова і вперше за 94 роки тут пройшла урочиста літургія, яку провів Єпископ Сумський і Охтирський. Він же передав закладу церковний богослужбний Устав - Тіпикон, який не одне десятиліття зберігався в одній з сумських церков. Тож сьогодні храм виглядає, як і століття тому: з Уставом і реліквією закладу - Кадетським прапором, який повернутий цього дня в урочистій

обстановці. Навчальний заклад отримав прапор та грамоту, передані за дорученням заступника голови Нью-Йоркського об'єднання випускників кадетських корпусів Гордія Денисенка.

Міністр освіти і науки України Д. Табачник сказав, що «Сумщина - єдина в Україні, яка має такий унікальний заклад». Приємно читати. Гордимось.

Серед курсантів ліцею першого випуску був і мій внук, син доньки Жанни - Вадим Анатолійович Востріков. Потрібно сказати, що Вадим не пішов далі навчатися у військовий заклад, напевне, це не його покликання. За складом характеру він - не військовий. Але, на мою думку, ліцей дав йому багато для загартування волі, навчив умінню захистити за себе, укріпив фізично, розширив обсяг загальноосвітніх знань та естетичного виховання. Я підтримував зв'язки з ліцеєм, з його керівництвом.

Подарував бібліотеці ліцею сто книг із серії «Життя славетних людей».

Від начальника ліцею Юрія Івановича Свідлова отримав подарунок - військову куртку, як кажуть, з плеча, одягаю, коли проходять козацькі заходи. Без перебільшення, завдяки Ю.І. Свідлову та тим, хто його підтримував, ми в Сумах маємо такий заклад. Нехай не ображаються на мене інші, причетні до цього, така думка - не тільки моя, а й багатьох-багатьох сумчан.

Вадим Востріков.

Ю.І. Свідлов

Історія роду Кондратьєвих - роду мужніх воїнів і благодійників - є частиною історії міста. Син Гарасима Кондратьєва - Андрій - брав участь у Кримському поході та Північній війні, з 1706 р. очолював Сумський Слобідський полк і одночасно зводив храми.

Перша кам'яна споруда в місті - Воскресенська церква - побудована за його сприянням. Продовжуючи славні традиції роду, у другій половині ХІХ століття Микола Кондратьєв, приятель великого російського композитора П.І. Чайковського, був першим опікуном Сумської Олександрівської прогімназії, на власні кошти спорудив при ній церкву. А місту подарував земельну ділянку з великим будинком, у якому розмістили міську думу, окружний суд і одну з пожежних команд.

Згодом поряд було споруджено будинок Громадського зібрання (нині обласна філармонія), де проходили оперні вистави професійних і аматорських труп, концерти видатних музикантів-інструменталістів і вокалістів. Кожен сумчанин із вдячністю про це говорить.

Недарма звать Суми перлиною Слобожанського краю. Слобожанщина - історична територія, що охоплює нинішні Харківську, Сумську та частину Донецької і Луганської областей України, Воронезької, Курської та Белгородської областей Росії. Назва регіону походить від типу поселень, які користувалися великими вольностями, ніж в глибині Російської держави, - слобод, назва яких, в свою чергу, походить від слова «свобода». В даний час термін Слобожанщина активно використовують, як неформальну назву вищеперелічених областей.

Цікаві історичні факти у цифрах.

1655 рік - восени 100 сімей переселенців із містечка Ставище Білоцерківського полку на чолі з отаманом Гарасимом Кондратьєвим, отримавши 25 червня дозвіл російського уряду на поселення, заснували Суми.

1656 -1658 рр. - будівництво сумської фортеці.

1668 рік - гарнізон та населення міста відбили напад ординців. Сумському полку жалувані грамоти російського царя Олексія Михайловича.

1702 рік - закінчено будівництво Воскресенської церкви - найстарішої кам'яної споруди, що збереглася і до наших днів.

1708-1709 рр. - у зв'язку з подіями Північної війни у Суми приїздив Петро I.

1859 рік - вступив у роботу металообробний завод.

1860 рік - відкрито першу бібліотеку, яка передплачувала майже всі журнали, що виходили тоді у Росії.

1867 рік - деякий час у Сумському окружному суді працював відомий російський юрист, письменник і суспільний діяч А.Ф. Коні.

1869 рік - побудований Павловський (нині Червонозоряний) рафінадний завод - найбільше підприємство дореволюційних Сум.

1872 рік - відбувся перший з'їзд сільських вчителів Сумського повіту.

1877 рік - відкрито міську пошту. 1878 рік - 8 січня почався рух потягів по залізничній магістралі Мерефа - Люботин - Суми - Ворожба. Вступила до роботи станція Суми.

1888-1889 рр. - влітку в с. Лука, яке злилося зараз із Сумами, жив на дачі російський письменник А.П. Чехов.

1896 рік - побудовано машинобудівний завод Бельгійського акціонерного товариства (тепер - АТ НВО ім. Фрунзе).

1899 рік - перебування у місті відомого російського письменника О.І. Купріна.

1902 рік - у місто приїздить відомий російський письменник В.Г. Короленко.

1903 рік - відкрито кадетський корпус, який збудовано на кошти цукрозаводчика Харитоненка.

1905 рік - у місті відкрито сільськогосподарське училище і при ньому - дослідна станція.

1917 рік, грудень - у Сумах встановлено Радянську владу.

1918 рік, квітень - війська кайзерівської Німеччини захопили місто.

1939 рік - Суми стали самостійним обласним центром, у місті відкрито музично-драматичний театр ім. Щепкіна.

1941 рік - у Сумах сформовано 293 стрілкову дивізію та дивізію народного ополчення, з курсантів військового училища сформовано загін особливого призначення.

10 жовтня 1941 року - гітлерівські війська захопили місто.

2 жовтня 1943 року частини 167-ї, 232-ї та 40-ї стрілкової дивізії 50-го стрілкового корпусу Червоної Армії визволили місто Суми від гітлерівських загарбників.

1950 рік - повністю відновлені всі промислові підприємства міста.

1959 рік - побудований і дав першу продукцію завод електронних мікроскопів.

1960 рік - почав діяти Сумський телецентр.

1965 рік - організований Сумський філіал Харківського політехнічного інституту.

1979 рік - відкрито сільськогосподарський інститут.

1989 рік - відкрито органний зал.

1991 року затверджено герб Сум: три чорні сумки із золотими гудзиками та перев'язами на срібному полі щита чотирикутної форми. Символіка герба пов'язана з легендою про те, що на місці, де було засноване місто, колись знайшли три сумки.

1991 рік - на базі Сумського відділення металофізики НАН України відкрито інститут прикладної фізики НАНУ.

1992 рік - проведено перший набір студентів на медичний факультет сумського фізико-технологічного інституту.

1993 рік - утворено Сумський державний університет.

1995 рік - на базі вищого артилерійського училища ім. М.В. Фрунзе відкрито інститут артилерії при Сумському державному університеті.

В 2005 році м. Суми відзначили своє 350-річчя.

Додам, що з нагоди цієї дати, за сприяння козацтва, була випущена нагрудна почесна відзнака «350 років полку Гарасима Кондратьєва». Мав честь її отримати, і радий тому. Проте, основний її тираж викупили козаки з міста Білої Церкви, що на Київщині. Г. Кондратьєв, засновник Сум, - їхній земляк.

Немало пам'ятників у місті. Височить і Харитоненку. А от засновнику міста Гарасиму Кондратьєву - засновнику міста, який також зробив немало доброго для Сум, й досі немає.

З Сумами пов'язані імена багатьох відомих людей. У 60-ті роки XVIII ст. місто відвідував український філософ і просвітник Г. Сковорода. Тут проживали поети: Тарас Шевченко, Леся Українка, Олександр Олесь, актор Михайло Щепкін, скульптор Іван Кавалерідзе, знамениті письменники: Антон Чехов, Андрій Хвильовий, композитори: Петро Чайковський, Сергій Рахмані-

нов, художник Іван Крамської, знамениті фізики: Іоффе, Лазарєв, педагог Антон Макаренко.

Тут в 1810 р. народився І. Лисенков, що один з перших видав твори Т.Г. Шевченка. У 1899 р. в місті працював А. Купрін, а в 1902 р. для виступу в суді в якості адвоката приїздив В. Короленко. Побувало в Сумах багато інших знаменитостей.

В хронологічному порядку, як говорять, сухими цифрами і не менш сухими словами, котрі присутні на сторінках протоколів, наказів, рішень та розпоряджень, викладаю послужний список перерахованих документів, що стверджують пройдений життєвий шлях на трудовій ниві з державними і громадськими нагородами і відзнаками.

1. 29 травня 1958 року. Призначений головним агрономом колгоспу «Зоря Комунізму» Липоводолинського району, Сумської області

2. 13 вересня 1960 року. Обраний головою колгоспу, «Великий Жовтень» Липоводолинського району, Сумської області.

3. 18 січня 1967 року. Призначений на посаду начальника Липоводолинського районного виробничого управління сільського господарства.

4. 18 січня 1968 року. Обраний головою Виконкому Липоводолинської районної Ради депутатів трудящих.

5. 23.03.1973 р. Обраний першим секретарем Липоводолинського Райкому КПУ.

6. 9 серпня 1980 року. Обраний Першим секретарем Роменського міськкому КПУ.

7. 13 квітня 1990 року. Призначений завідуючим відділом соціального забезпечення виконкому Сумської обласної ради депутатів трудящих (по переводу).

Посада називалася в різні періоди. З 06.05 1992 року. Начальник Управління соціального забезпечення Сумської обласної державної адміністрації. З 06. 08. 1993 року. Начальник Управління соціального захисту населення Сумської облдержадміністрації. З 23.09.1994 року. Начальник Управління соціального захисту населення Виконкому Сумської обласної Ради народних депутатів. З 12.12.1995 року. Начальник Управління соціального

захисту населення Сумської Облдержадміністрації. (В 1994 р. на два роки і в 1996 р. ще на два роки, як працюючому пенсіонеру - Держслужбою при Кабміні за поданням облдержадміністрації (перше за підписом А.О. Єпіфанова, друге - за підписом М.А. Берфмана) і Міністерства соціального забезпечення, термін перебування на посаді, як державному службовцю був продовжений до 15 жовтня 1998 року. (З 15 жовтня 1994 року я отримував пенсію, як державний службовець, що досяг 60 років і працював.)

8. 15 жовтня 1998 РОКУ мені вручили ПОЧЕСНУ ГРАМОТУ голови Сумської обласної державної адміністрації, де написано, що нагороджується Климов Олександр Васильович - начальник управління соціального захисту населення обласної державної адміністрації «За значний особистий внесок у справу реалізації соціальної політики, довголітню сумлінну працю в органах державної виконавчої влади області» за підписом голови ОДА М.А. Берфмана. Відповідно до статті 30 Закону України „Про державну службу,, і в зв'язку із закінченням повторного терміну перебування на державній службі і виходом на пенсію, Розпорядженням голови Сумської ОДА за №439 від 15.10.1998 року звільнений з посади. Я став пенсіонером з приставкою «За особливі заслуги перед державою».

9. З 16 жовтня по 26 жовтня 1998 р. - 10 днів на пенсії, не відчув, що то вона таке, бути на пенсії.

10. А вже 27 жовтня 1998 року призначений директором аптечного комплексу ТОВ «ЗДОРОВ'Я-SANITAS» Рішення зборів засновників.

11. 12 серпня 1999 року - звільнився за власним бажанням. Така заява мною була написана вдруге за весь час моєї трудової діяльності. Не зміг працювати в приватній структурі. Не зміг робити того, що роблять сучасні, сьогоднішні власники. Не зміг, це - щиросердечна і відверта правда.

12. 14 серпня 2000 р. Призначений заступником директора по виробництву дочірнього підприємства «СУМИ АГРОРЕСУРС» на чотири райони області: Лебединський, Липоводолинський, Недригайлівський і Роменський. Це була робота, мені добре знайома.

13. 01 лютого 2002 року. Переведений на посаду Регіонального Керуючого ДП «СУМИ АГРОРЕСУРС». Організовував і контролював роботу Лебединського, Липоводолинського, Недри-

гайлівського і Роменського районів. Робота подобалась. Я відчував себе у своїй тарілці. І, напевне, вперше відчув, що можна отримувати добру платню.

14. 02 січня 2003 року. Подав заяву на звільнення за станом здоров'я (переніс складну операцію).

Ось так, все швидко, непомітно пролетіло, залишивши сліди в душі і пам'яті і, звичайно, в тому матеріальному, що зроблено за цей період.

Поїхав з батьківської хати, щоб здобути освіту і можливість працювати у вересні 1953 року і приїхав на квартиру додому у Суми у 2003 році, завершивши трудовий шлях, щоб мати можливість відпочивати. П'ятдесят років пройшло. Як сказав поет, «вийхав в дорогу з отчого порогу, а дорога дальня - на усе життя».

Пройдено шлях від студента до пенсіонера. Пробіг. Весь час по новій трасі, вивчаючи і пізнаючи її, перевіряючи і гартуючи себе. Так, пробіг, це, напевне, буде сказано без перебільшення. Пробіг відрізок в п'ятдесят літ, достатньо натрудивши тіло і душу.

Так закінчилася моя трудова діяльність. Складна, відповідальна, цікава, зі своїми плюсами і мінусами.

Розпорядженням голови Сумської облдержадміністрації №439 від 15.10.1998 року, присвоєний 6 ранг державного службовця, відповідно до третьої категорії посад, вручені грамоти, письмові побажання на кольорових бланках, проголошені промови, випили по чарці, і не одній, в робочому кабінеті управління. Останній раз службовим автомобілем - шофер Олександр Пилипович Запрягайло (цікаве прізвище для шофера) підвіз мене додому.

А 2 січня 2003 року проводи були скромні. У відділі кадрів Дочірнього підприємства «Суми Агроресурс» я отримав трудову книжку, остаточний розрахунок по заробітній платі, здав всі матеріальні цінності, що за мною рахувалися, попрощався з колегами й керівництвом і вже власним автомобілем поїхав додому. Ось, власне, і все. Я став незалежною людиною, пенсіонером.

З великим досвідом господарської, державної, партійної, комсомольської і громадської роботи - приступив до виконання нескладних, як на мою думку, обов'язків непрацюючого пенсіонера. Непрацюючого... Так називають подібних до мене. Праця моя за роки роботи оцінена багатьма державними, відомчими і громадськими організаціями.

Нагороди, які я отримав за працю, які можна було отримати тільки і тільки за трудові показники, досягнення у виконанні планів.

Високопоставлених керівників, не нижче області, нагороджували до ювілейних дат від дня народження. А для керівника господарства, підприємства, тим більше району, чи то міста, отримати державну нагороду за оцінку праці було не так вже й просто.

Нагороджували, в основному, по закінченню п'ятирічки, за підсумками виконання п'ятирічного плану. Рідко, до визначних подій у державі, таких, як було 100-річчя від дня народження Леніна, та інших, пов'язаних, в основному, з достроковим виконанням планів.

Щоб бути претендентом для нагородження, потрібно було виконати план п'ятирічки і дати приріст до минулої п'ятирічки по всіх показниках державного плану. А показників було кілька десятків. Звичайно, для робітника, колгоспника, доярки, механізатора показник і план був один.

Приміром, для доярки отримати високий надій молока від корови, отримати високий приплід телят та зберегти поголів'я. Але потрібно мати показник - один з кращих у господарстві, в районі.

Окрім досягнутого показника, до уваги бралася поведінка в колективі, виховання дітей, громадська робота та інше. А керів-

ник господарства, чи то району, де допущені випадки виробничого травматизму з важкими наслідками, при хороших виробничих показниках, не завжди нагороджувався. Було й ще багато різного роду обмежень, якщо можна так висловитися.

Сьогодні ті, що не знають, за що, коли і кого нагороджувала держава, говорять, що тоді масово роздавали нагороди. Це - велика неправда, або нерозуміння того, що було, а, можливо, і заздрість друзям і колегам по спільній роботі.

Не потрібно плутати ювілейні нагороди, які вручалися певній категорії громадян до річниць Перемоги, до дня створення Збройних Сил та інші.

Ювілейних, відомчих, громадських, козацьких нагород я отримав багато.

А за наслідки роботи і досягнуті показники за 50 років роботи, як бачите, не так й багато.

Кошовий отаман Сумської паланки МГО «Козацтво Запорозьке», генерал-хорунжий О.В.Климов. Суми.2008 рік.

Отримав багато нагрудних знаків. Обирався весь період, коли працював, депутатом Обласної, Районної, Міської Рад депутатів трудящих, (народних депутатів), членом ревізійної комісії, кандидатом в члени обкому, членом Обкому КПУ, Обкому профспілок, делегатом районних, міських, обласних партійних та комсомольських і профспілкових конференцій. Був делегатом XXV 10-13 лютого 1976 року, XXVI 10-12 лютого 1981 року з'їздів Компартії України, що проходили в Києві, та делегатом XXVI з'їзду КПРС, що проходив в Москві в 1981 році. (На XXVII з'їзд КПУ, 6-8 лютого 1986 року запрошений, встановлена була періодичність,

щоб могли побувати делегатами з'їздів всі перші секретарі райкомів і міськкомів).

Зберігаються Посвідчення про участь на Пленумах ЦК Компартії України, союзних та республіканських нарадах та семінарах. Отримав за цей період багато Грамот, Дипломів, Сертифікатів. (Майже все зберігається в сімейному архів.) Збереглися майже всі нагрудні знаки, які вручалися на з'їздах, конференціях та на нарадах республіканського і союзного значення, з нагоди ювілеїв та визначних подій, інших заходів. Цікаво інколи переглянути, поміркувати, пригадати, проаналізувати пройдений шлях, який був не легкий і не короткий, який, як кажуть розпочався з першого кроку.

І все те архівне, що зберігається, це історичні документи, кроки, мовчазні свідки тих часів, що підтверджують відбиті і залишені сліди на пройденому шляху. Хто не пам'ятає минулого - той не має майбутнього.

Я бачив немало, працював з багатьма, слухав і зустрічався з талановитими і геніальними, різними. І, повірте, - люди, які не вміють цінувати отриманого за свою працю, не здібні розуміти і оцінити успіхи, досягнуті іншими. Я веду мову про людей. Про людину. HOMO SAPIENS. А не про... А, на жаль, такі були і є. Та бог їм суддя, як мовлять в народі.

Якщо поставити запитання, чому я пішов у козацтво, то, на перший погляд, моя відповідь буде багатьом незрозумілою. Думаю, не зрозуміють мене, якщо прямо відповісти, не припуститись до пояснення.

Справа в тому, що після закінчення навчання у вузі, так склалася моя доля, я став керівником господарства. І протягом всього періоду моєї трудової діяльності, працював на посадах, де, окрім головної на той час теми виробництва, велика увага приділялася вихованню.

Вихованню не тільки тих, хто працював у колективі, а й членів їх сімей і особливо молоді, підростаючого покоління. Сьогодні про це забули, не хочуть пригадувати.

В ті часи суворо питали з керівника - за моральний стан в колективі, він ніс за це відповідальність. Такі були реалії життя.

Тепер невігідно про це говорити новоявленим керівникам. Тепер і керівників не виховують, не підбирають, а призначають,

виставляють, або висувають. Появилися самовисуванці. Риба ловиться краще у каламутній воді. Тому і пустили виховання підростаючого покоління до учителів вулиці. Не думайте, що це сталося стихійно.

Чому може навчити неповнолітніх вулиця, з її звичаями і законами? Я і по сьогодні в силу тієї відповідальності, яка була привита мені майже за півстоліття, почуваю свою вину перед підростаючим поколінням, що не втручаюсь у виправлення такого стану.

Коли я йду містом, не можу стриматися, щоб не зробити зауваження школярам, які йдуть голосним табуном і говорять таке і так, що слухати не те, що непристойно, а страшно.

В ті, вже можна сказати, далекі часи, був Моральний кодекс будівника комунізму. Що там поганого було? Немає сьогодні того суспільного ладу. Так, немає.

А молодь, підростаюче покоління, учнівство, студенство залишилися. Проблеми виховання молоді залишилися. Вони були і будуть, допоки і світ існуватиме. Їх потрібно вирішувати.

Моральних кодексів було багато і різних. На противагу абстрактному змісту моральних кодексів минулого, що претендували на вираження вічних і незмінних «чеснот», моральний кодекс будівника комунізму об'єктивно був обумовлений існуючими суспільними стосунками. Він носив конкретно-історичний характер, відображав міру і форму поширення нових етичних норм, високу моральну культуру суспільства і визначальні тенденції етичного розвитку особи в тих умовах. Підкреслю, у тих умовах.

Провідним принципом того кодексу була відданість справі, любов до Батьківщини. У нім визначалося нове, соціалістичне відношення людини до праці, до суспільної власності, до суспільних інтересів, спілкування між людьми в умовах панування соціалістичних виробничих стосунків (колективізм, гуманність, чесність і правдивість, простота і скромність), відношення людини до сім'ї, до дітей. Інтернаціональна природа кодексу розкривалася в твердженні ним дружби і братерства народів держави, братській солідарності з трудящими всіх країн, зі всіма народами.

Кодекс проповідував етичні принципи колективізму і гуманізму, висловлені так: «людина людині - друг, товариш і брат». Це було записано в програмі партії. Кодекс був впливовим засобом

виховання людей і особливо молоді. Він сприяв виконанню головного завдання виховання - сформувати свідому, активну, всесторонньо розвинену, нову людину, вільну від пороків і пережитків старого суспільства.

Держава, партія намагалися кодекс виконувати. Його вивчали, перевіряли на знання при прийомі до комсомолу. З ним були обізнані і піонери. Була якась ціль, мета у вихованні підростаючого покоління. Кожен дорослий був причетний до виховання молоді.

Роль школи в ті часи була надзвичайно велика. Комсомольські і піонерські організації шкільних закладів несли відповідальність за товаришів свого колективу. Комсомольські організації були у всіх навчальних закладах, у всіх виробничих колективах, власне, були там, де була молодь. І їх роль була відчутною.

Того всього немає. А що було поганого в тому? Ідеологічне спрямування? Так його відкинули? Звичайно, були недоліки. Були прорахунки, помилки, заорганізованість, формальний підхід і багато іншого. Було. Але в основному працювали цілеспрямовано, постійно. А форму організації можна взяти за основу і спрямувати організованих колективом молодих людей у потрібному для держави руслі.

Керівники колективів, секретарі партійних організацій за виховання молоді раніше несли відповідальність.

Старались виховувати в молоді любов і пошану до рідного краю, до своєї Вітчизни, до старших, гордість за своїх предків, навчити їх бути сильними, витривалими, кмітливими.

А що робиться сьогодні? Хто виховує молодь? Хто несе відповідальність? І чи не найголовніше - на яких ідеалах і кого виховуємо?

У перші роки незалежності, коли зникли комсомольські і піонерські організації, в школах намагалися шукати їм альтернативу. Були спроби використати історичні традиції козацтва. Створювалися в школах курені, сотні, до яких входили козачата. Прижитися нововведенню не дали. І в області, і в районах, і в містах, як і по Україні у керівних кріслах сиділо чимало бувших. В кабінетах, замість портрета Горбачова-колишнього генсека, вони повісили згідно з законом нову державну атрибутику. Поступили патріотично, по-державницьки. Партквитків, як і не було, стали безпартійними. Тому нове слово «козачата» їх лякало. А «комсомольці і піонери» лякало ще більше. Боялися, щоб не

звинуватили у прихильності до колишньої системи, де вони були у керівних кріслах. На їх місце прийшли нові, сьгоднішні керівники. Їм було не до козачат. Так була втрачена, зруйнована практика, форми і методи виховання молоді. Зруйнована. А нового не запропонували.

Був виданий Указ Президента України «Про національну програму відродження та розвитку Українського козацтва на 2002 - 2005 роки».

Мета її - свідоме опанування молоддю знань козацько-лицарського минулого нашого народу, його традицій, культури, наукою, військовим мистецтвом та господарюванням.

Виховання в учнів глибоких і стійких національно-патріотичних переконань, підготовка молоді до творчої праці, військової служби та захисту своєї Батьківщини, на основі християнської моралі. Підкреслюю. На основі християнської моралі. А християнська мораль, це 10 заповідей Божих. Де, зокрема, сказано:

Я -Господь Бог твій, що вивів тебе з землі єгипетської, з дому неволі. Тому:

1. Не знай інших Богів, крім Мене.
2. Не взивай марно ім. Господа Бога твого.
3. Пам'ятай день святий святкувати.
4. Шануй батька свого й матір свою, щоб було тобі добре і щоб довго прожив ти на землі.
5. Не вбивай.
6. Не чужолож.
7. Не кради.
8. Не свідчи ложно на ближнього твого.
9. Не пожадай жінки ближнього твого.
10. Не пожадай ніякого добра, що є в твого ближнього. Додатково відокремлюються «Дві головні заповіді любові»:
11. Люби Господа Бога твого всім серцем своїм, і всією душою своєю, і всією силою своєю, і всією думкою своєю.
12. Люби свого ближнього, як себе самого (-у)

Моральний кодекс будівника комунізму критикуємо. А він, як бачимо. був запозичений із десяти заповідей Божих. Був обнародований і прийнятий двадцять другим з'ездом партії у жовтні 1961 року. Ідея була Микити Хрущова. Впроваджували його в життя чотири десятка років. У вихованні молоді було багато по-

зитивного при всіх недоліках. Це може заперечувати лише той - хто того не бачив, або не хоче бачити.

А християнство у нас тисячоліття існує. Хрещення Русі князем Володимиром у 988 році відбулося. Прочитайте уважно всі десять заповідей. Подумайте.

Хто, коли і як їх виконує? Тисячоліття пройшло, а негараздів у вихованні молодого покоління збільшується. Як сніговий ком.

Сьогоднішня молодь вимагає особливої уваги. Потік різноманітної, неконтрольованої, негативної, нетактичної і вульгарної інформації неосяжний. Духовне виховання є альтернативою до соціуму, який оточує нашу молодь. Інформація, яку отримує молодь від мас-медіа, телебачення, сучасної літератури

(яку читають мало), штовхає її до насильницьких, агресивних методів вирішення своїх проблем. Наркотики, алкоголь, розпуста є втечею від дійсності.

Тому духовно-моральне виховання може стати для них шляхом до реальної дійсності, дотримуючись Божих законів. Відомий вислів повчає: «Помилки лікарів не виправляють - їх закопують у землю, а помилки педагогів носять продовж цілого життя у собі».

Філософська засада щодо виховання звучить так: «Ніхто не може дати того, що сам не має». Тому духовність покладена в основу реформування освіти за державною національною програмою «Освіта» (Україна-XXI ст.).

Духовність повинна відродити шляхетність, допомогти кожній людині стати людиною, а нації - нацією. Використати самоврядування молоді в навчальних закладах, особливо в школах, на козацьких засадах, на мою думку мало б позитивні наслідки.

Бажання стати корисним в цій справі, спонукало мене поступити в ряди козацтва. На початку 2005 року я зустрівся з отаманом Сумської паланки Міжнародної громадської організації «Козацтво Заророзьке» Віктором Васильовичем Ляхом на одному із заходів, що проходив перед виборами.

Він ознайомив мене з роботою паланки і особливо з її роллю у вихованні молоді. Робота проводилася велика.

Головченко І.П.

Мене це зацікавило і я подав заяву, про вступ в козацтво.

Залучився до козацького кола разом з Іваном Петровичем Головченком. Тож і повідаю про нього, знаного письменника, поета, композитора, козацького полковника.

Іван Петрович Головченко народився 4 серпня 1941 року у селі Високе Охтирського району на Сумщині, в родині кадрового військового. Середню школу закінчив у Недригайлові, потім навчався у Сумському медичному училищі. Його манила літературна творчість і майбутній

письменник поступив на факультет журналістики Львівського вищого військово-політичного училища. Та трапилось лихо, під час навчань він отримав поранення.

Головченка комісували з правом навчання у будь-якому вузі СРСР. Він поступив до Ленінградського державного інституту культури, який закінчив у 1969 році.

Повернувшись на рідну Сумщину, працював фельдшером на швидкій допомозі, секретарем райкому комсомолу, у сфері культури, створив народний хор, очолював районний відділ культури. За працю отримав високу нагороду, орден «Знак Пошани»

Став засновником обласних газет «Пошук» та «Наша демократична Сумщина» де був головним редактором.

Багатогранний життєвий досвід, талант письменника стали основою творчого здобутку Головченка. У десяти романах - «Обійми привида», «Агонія», «Злочин без покари», «Пересторога», «Білий лебідь дитинства», «Калинова гіркота», «Перехрестя добра і зла» (у двох книгах), «Минуле», «Зганьблений рай», «У пошуках істини», «У перевеслах долі» - висвітлено різносторонні проблеми українського села, його успіхи і негаразди, небезпідставні перестереження людям від хибних і нерозважливих кроків у житті. Його романи про героїв, що залишили і залишають «слід на землі», дбають про родину, про нашу державу, про

моральні принципи, про розвиток особистості, про людей, про минуле і сьогодення.

Член Національних спілок України: письменників, журналістів, композиторів. Головченко - автор пісенної збірки «Мить і вічність нам не повинчать».

Іван Петрович - лауреат літературних премій імені Андрія Головка, та Олександра Олеся. Має вищу нагороду Національної спілки письменників - медаль «Почесна відзнака».

Я радий бачити свого побратима, козацького полковника, генерала від Сумської паланки Міжнародної громадської організації «Козацтво Запорозьке» у колі письменників, поетів і композиторів України.

Його книга « У пошуках істини» у мене є настільною. Я гордий тим, що зустрівся з Головченком і постійно підтримую з ним теплі, дружні, стосунки. При написанні спогадів прислухався до його порад, щирих, відвертих, козацьких.

В козацтво нас прийняли. Прийняв присягу. Військове звання мав підполковника і мені присвоєно козацьке звання - полковник. Включився в роботу паланки. Приймав і приймаю участь і організовував заходи, що проводила паланка у школах міста і області, вузах та громадських організаціях. Допомогав укріпляти матеріальну базу паланки. Через деякийсь час, мене обрали писарем паланки- начальником штабу. Було присвоєно козацьке звання генерал - осавул. Потім обрали кошовим отаманом паланки. За наслідки роботи отримав козацькі нагороди, «Орден Козацької Слави» третього ступеня, Золоту і Срібну медалі Козацької Слави, та багато інших нагород. Було присвоєно козацьке звання генерал- хорунжий. Робота здійснюється на громадських засадах, вимагає багато затрачувати часу та енергії. Стараюся працювати.